

PRÓBAÉRETTSÉGI VIZSGA • 2021. március 1.

**MAGYAR NYELV
ÉS IRODALOM**

**KÖZÉPSZINTŰ
ÍRÁSBELI VIZSGA**

2021. március 1. 8:00

**JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI
ÚTMUTATÓ**

Fazekas Mihály Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium

A szövegértési feladatok megoldásának értékelése, pontozása

- A válaszokra csak a javítási-értékelési útmutatóban megadott pontszámok, illetve részpont-számok adhatók. Fél pont nem adható.
- A hiányzó válasz minden esetben 0 pont.
- Az értékelő tanár a dolgozatban jelölje és pontozza a helyesírási hibákat, és a pontszámot adja hozzá a szövegalkotási feladat helyesírási pontszámaihoz. A helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.
- A javító tanár csak az útmutatóval lényegében egyező tartalmú választ értékelheti pontokkal. A megfogalmazás természetesen eltérhet a javítási útmutatótól. Több helyes válasz esetében a lehetőségeket / jel különíti el egymástól.
- Amennyiben a vizsgázó a feladatban előírtnál több választ ír, akkor az első (megadott számú) megoldást kell figyelembe venni.
- A pontozásban figyelembe kell venni a felelet megfogalmazását is, amennyiben ezt az útmutató előírja.

Szövegértés

Olvassa el figyelmesen az alábbi szöveget, majd válaszoljon a kérdésekre!

Egyes feladatok szövegezésében megadtuk a megoldást segítő szövegrészlet számát.

Malte Henk: Árral szemben

(1) Daniel Everett nyelvész egy kellemetlenül meleg reggelen valahol az Amazonas-vidéki esőerdőben ül egy indián nép, a pirahák¹ falujában, és mellékmondatokat keres. Az etnonyelvész ellenfelei munkahelyén, az Illinois Állami Egyetemen azt mondják, nem létezik olyan nép, amely megelégszik azzal, hogy főmondatokat sorakoztasson föl egymás mögé, mintha gyöngysort fűzne. Az egymásba font mondatok képessége ugyanis az emberiség körülbelül 7000 nyelvének alapvető jellemzője.

(2) Everett elsődleges célja, hogy egy nyelv(használati) példa segítségével megcáfolja Noam Chomsky elméletét. Chomsky korunk egyik legjelentősebb nyelvésze. Már 1957-ben, *Synthetic Structures* című első könyvében megfogalmazta az „egyetemes nyelvtan” gondolatát: minden ember veleszületett képességgel rendelkezik arra, hogy megnyilvánulásait bizonyos nyelvtani szerkezetek segítségével építse fel. Chomsky úgy gondolja, hogy nyelvi képességeink biológiailag adottak, hasonlóan a kiegyenesedett járáshoz. Ahogy a lábak a járásra adaptálódott szervek, úgy rendelkezünk a nyelvi képességeinkért felelős szervvel is. Agyunkban létezik egyfajta szuperprocesszor, amely minden emberben ugyanúgy épül fel. Minden mondat, amelyet bármely pillanatban, bárhol a világon mondanak ki, szerkezetében ugyanannak a processzornak a szabályait követi. Minden nyelv mögött ugyanaz az építési terv áll. Chomsky szerint amikor az összes nyelv nyelvtanát összehasonlítottuk már, amikor a szabályokat megtisztítottuk, és absztrakt elveket kaptunk, akkor nyelvünk legmélyebb részén rátalálunk a *rekurzióra*.

(3) 2005 őszén, három évtizeddel azután, hogy először járt a pirahák országában, Dan Everett megjelentetett egy cikket a *Current Anthropology* című folyóiratban. Tizennégy oldalon vázolta fel annak a népnek a képét, amelynek régies életmódja összefonódik a nyelvi kifejezés különös lehatároltságával. Például úgy tűnik, hogy a piraháknak nincs szükségük a mindennapok során a számokra. Everett sosem hallott olyan szavakat a falu lakóitól, mint „mindegyik”, „minden” vagy „több”. Még csak szavak nélkül sem számolják meg (például kézen), hogy hány halat kell megsütniük vacsorára, hogy hány napig tart ki a leterített hangyász húsa, vagy hogy mennyit kapnak majd a portugál nyelven beszélő kereskedőtől cserébe a hat kosár paradióért.

(4) A pirahák hármasság fogalmát használják a számolásban. A „hói”, a „hoi” és a „baagiso” szavak jelentéseinek megkülönböztethetősége – ezeket Everett sokáig egy számrendszer építőelemeinek hitte – az „egy-kettő-sok” mintáján alapszik. Kutatók úgy gondolják, hogy néhány természeti nép így számol. Everett azonban időközben másik sémából indul ki: „nagyon kevés – egy kevés – sok”. Chomsky és követői úgy vélik, hogy a számolás biológiailag adott beszédképességünkre vezethető vissza. „Bolondság” – mondja Everett. – „Nem ösztönösen számolunk, hanem egy kulturális találmányról van itt szó, egyfajta raktározási technológiáról. És ahol nincs szükség ezekre, ott nem is bukkannak fel a nyelvben. A pirahák tudnak numerikusan számolni. Ha három diót mutatsz nekik, akkor

¹ *pirahák*: nagyjából 350 főből álló népcsoport, akik 10-20 fős falvakban élnek Brazília területén, a Maici és a Marmelos folyók mellett, a civilizációtól meglehetősen elzárta

három diót fognak mellétenni. De nem tartják sokáig fejben, hogy pontosan három dióról van szó, mivel hiányzik belőlük a „három” absztrakt koncepciója. Everett úgy látja, hogy ezzel szakaszgyőzelmet aratott a Chomsky elleni harcban.

(5) A piraháknak nincs szavuk a színekre sem, se a tegnapi, se a holnapra. Szinte sosem gondolkoznak őseikről. Az Everett által leírt népek nincsenek műalkotásai. Nem ismernek meséket, mítoszokat, elbeszéléseket a dolgok kezdetéről. Mindamellet a pirahák nem buták. Pusztán kizárólag a konkrét helyzetben élnek, a jelen pillanat tapasztalása érdekli őket, ami azon túlmege, az „szótlanná” teszi őket. Nem beszélnek olyan dolgokról, amelyeket nem látnak vagy nem láttak saját maguk.

(6) Everett állítása szerint a pirahák nem képeznek többszörösen összetett alárendelt mondatokat sem. Soha nem kapcsolnak össze egy gondolatot („a férfi kivág egy fát”) egy másikkal („a férfinak kenuja van”). A Maici² partján nem lehet olyan kijelentést hallani, hogy „A férfi, akinek kenuja van, kivág egy fát.” A betoldás kiesik a közvetlen élményből, és egy régebbi, már feltételezett tudást nevez meg. Nincsenek mellékmondatok, nincsenek beágyazott megjegyzések. Így a pirahák nyelvéből hiányzik mindaz, amit a nyelvészek rekurzióknak hívnak. A rekurzió a gondolkodás azon művelete, amikor az egyik információt alárendeljük a másiknak. Vagy úgy, ahogy a fenti beágyazó szerkezetnél, vagy gyakrabban így: „Tudom, hogy Peti tudja, hogy Jani tudja, hogy Józsi tudja, hogy Zoli Annát szereti.” Ugyanaz a mondatszerkezet, újra és újra ismételve, elméletileg végtelenszer.

(7) Állításait bizonyítandó Everett egy olyan kérdést tesz fel, amelyre válaszul a bölcs Xoópai, Everett adatközlője – hétköznapi kifejezéssel élve beszélgetőpartnere – elmeséli legfrissebb vadászsikerét. „Felemelem a hangom: Még nem öltem meg egyet sem. Azután a folyón felfelé keresem. A folyón felfelé keresem. A folyón felfelé keresem. Nem. Ott nincs egy sem. Azután a beszédem: Az aligátor valószínűleg fél. Fél az aligátor. A folyók összefolyásánál keresem. Azután a beszédem, a beszédem: Most! Már megöltem. Azután visszatérek. Ekkor a hold már felkelőben van. Ekkor visszatérek. Nincs már nap. Dan alszik. A napsütésben fogja majd látni.”

(8) Az etnonyelvészet néha ingoványos terep: többek között azt vizsgálja, hogy az emberi gondolkodásnak van-e hatása a nyelv szerkezetére. Az Amazonas vidékének belsejében élő 350 indián teljesen összezavarja a nemzetközi szakmai világot, csak azért, mert úgy beszélnek, ahogy. Ez a nép lett egy egész tudományág vitaesete. „Everett pirahákról szóló állításai hamisak” – mondja Cilene Rodrigues, az egyesült államokbeli Massachusetts államban lévő Cambridge-ben dolgozó nyelvész. „A piraha nyelv valóságghú leírása nem tartalmaz olyan tényeket, amelyek a modern nyelvtudományt megkérdőjeleznék.” „Everett megcáfolta azt a feltételezést, hogy minden nyelv rekurzív” – mondja ezzel szemben Michael Tomasello, aki Chomskyval ellentétes véleményen van. Tomasello a Max Planck Intézet evolúciós antropológia részlegének igazgatója Lipcsében (Németországban). „Az »egyetemes nyelvtan« projekt halott. Nincs az emberiségnek egységes alapnyelve. Azok az összetett mondatszerkezetek, amelyekről Chomsky ír, egyes kultúrákban nem rendelkeznek funkcióval. A piraháknak nincs rá szükségük a tetteikhez.”

(9) Chomsky számára a pirahák csak egy válságterületet jelentenek a sok közül. Ugyanis a beszédet végtelen sokféleség jellemzi, és számos lehetőség van arra, hogy egy egyetemes elméletet megtámadjunk. Például néhány nyelvben, mint a pirahában, csak tizenegy különböző hang van, más nyelvekben 144. Néhány nyelv összemosza a főnév és az ige közötti különbséget, máshol nem ismerik a tárgyat. Az aboriginek³ egyik nyelvén, a bininj-

² Maici: az Amazonas egyik mellékfolyója

³ aboriginek: Ausztrália elsősorban kontinentális területein élő őslakosok

guk nyelven a „Megint rossz húst főztem nekik” mondat így hangzik: „Abanyawoihwarragahmarneganjinjeng”. Egy ilyen szótól félrenyel a nagy gépezet. Nehéz itt egyetemes rendet tenni.

(10) 2009 tavaszán a berlini Általános Nyelvtudományi Központból érkeztek nyelvészek a Maici folyóhoz, nyolc napig terepkutatást végeztek itt a résztvevő megfigyelés módszerét alkalmazva – ugyanúgy, ahogy Everett. Megtanítottak két pirahát egyfajta színdarab előadására. Egyikük diót tesz a banánlevél alá, másikuk, Toí pedig végignézi ezt. Ezután bekötik Toí szemét, és a diót átteszik egy kosárba. Majd azt kérdezik egy nézőtől: Mit mond Toí? Hol van a dió? A berliniek azt állítják, hogy a pirahák válaszaival alárendelt mondat szerkezetekre, tehát a rekurzió lehetőségére utalnak. „A pirahák válaszaival semmit sem bizonyítanak” – mondja a nagyon haragos Dan Everett. „Toí azt hiszi, a dió a banánlevél alatt van” – ezt a mondatot hallották a berliniek. „Toí beszéde: A dió a banánlevél alatt van” – ezt a mondatot érti Dan Everett. Ez egy közvetlen idézet, nincs beágyazás, nincs rekurzió. A berliniek módszerét különben is már inkább beavatkozásként értékeli, ami tehát véleménye szerint nem tartja be a résztvevő megfigyelés kereteit.

(11) „Tételezzük fel, hogy helyes Everett megfigyelése, és a pirahák tényleg nem használnak rekurziót. Ez olyan, mintha találnék egy népcsoportot, amelynek tagjai négykézláb másznak a földön. Mond ez valamit az ember azon képességéről, hogy kiegyenesedve jár? Hozzon egy piraha gyermeket Berlinbe, és nevelje fel. Természetesen fog mellékmondatokat használni! (...) Hiszen már gyermekkorunkban elkezdünk beszélni! Minden nyelvi folyamatot a kultúrával szerzünk meg? De mit tud egy hároméves gyerek a kultúrköréről?” Az előbbi gondolatmenet gazdája, Chomsky dühösen adja meg a választ: „Semmit!”

Forrás: Malte Henk: *Árral szemben*. GEO Magazin, 2010. július, 36-51. A feladathoz igazított szöveg.

1. A 2. bekezdés szerint az emberi nyelvhasználat egyetemes szabályrendszeren alapul. Említsen meg két olyan analógiát, amellyel Chomsky ennek a képességnek a működését próbálja érzékletesebbé tenni laikusok számára!

Lehetséges válaszok:

- nyelvi képességeink biológiailag adottak, hasonlóan a kiegyenesedett járáshoz
- ahogy a lábak a járásra adaptálódott szervek, úgy rendelkezünk a nyelvi képességeinkért felelős szervvel is
- agyunkban létezik egyfajta szuperprocesszor, amely minden emberben ugyanúgy épül fel
- minden nyelv mögött ugyanaz az építési terv áll

Válaszelemenként adható **1** pont.

A megadottól eltérő helytálló megfogalmazás is elfogadható.

Összesen adható **2, 1, 0** pont.

2. Címek és alcímek

a) Az alábbiak közül melyik bekezdés elé illenek leginkább az alábbi alcímek? Írja a megfelelő bekezdés számát a cím mellé! Két számot sehová sem kell beírnia!

(3) (4) (5) (6)

Számolási képességeinket is a nyelvnek köszönhetjük?	4
A számolási képesség és a társadalom fejlettségi szintjének összefüggései	3

Helyes válaszonként adható 1 pont.

Amennyiben nem azonosítható egyetlen egyértelmű helyes válasz sem (pl. a vizsgázó két számot írt válaszként), nem adható pont.

Összesen adható pontszám **2, 1, 0** pont.

b) Adjon a 7. bekezdésnek olyan alcímet, amely kifejezi a bekezdés tartalmát! A javasolt cím legalább három szóból álljon!

Minden olyan válaszra 2 pont adható, amely legalább három szóból áll, és kifejezi a bekezdés lényegét. Például: *Vadászkaland piraha nyelven / Hogyan gyűjtünk nyelvi adatokat? / Szokatlan nyelvi megoldások / Történt valami furcsaság az időkezeléssel (is)*

Összesen adható **2, 1, 0** pont.

3. a) A kutatók nem alakítottak ki egységes véleményt azzal kapcsolatban, hogy a piraha nyelvben működik-e a rekurzió, cáfolva Chomsky elméletét az egyetemes nyelvtanról. A 6., 7., és 11. bekezdés alapján fogalmazzon meg 2-2 állítást, amely alátámasztja az alábbi tételmondatokat!

1. Az egyetemes nyelvtan projekt „halott”.	2. Az egyetemes nyelvtan projekt „él”.
<ul style="list-style-type: none">• A pirahák nyelvéből hiányzik mindaz, amit a nyelvészek rekurzióknak hívnak.• Nincsenek mellékmondatok, nincsenek beágyazott megjegyzések.	<ul style="list-style-type: none">• Nem minden nyelvi folyamat alakul ki kulturális hatás eredményeként.• Nem cáfolja meg az elméletet, ha találnak egy törzset, aki természetes módon nem használja a rekurzió képességét (mert képes lenne megtanulni annak alkalmazását).

1-1 pont adható a „lehetséges válaszokban” megadottal tartalmában azonos válaszáért.
Az 1. és a 2. oszlopban 2-2 helyes megoldás értékelhető. Más megfogalmazás is elfogadható.

Összesen adható **4, 3, 2, 1, 0** pont.

b) Hogyan vélekedik Michael Tomasello a mondszerkezetek funkcionalitásáról a 8. bekezdésben? Fogalmazza meg saját szavaival a kutató álláspontját!

Lehetséges válasz (a vonatkozó szövegrészlet):

„Az »egyetemes nyelvtan« projekt halott. Nincs az emberiségnek egységes alapnyelve. Azok az összetett mondszerkezetek, amelyekről Chomsky ír, egyes kultúrákban nem rendelkeznek funkcióval. A piraháknak nincs rá szükségük a tetteikhez.”

2 pont adható, amennyiben a vizsgázó megállapítja, hogy a szerző szerint

- a) az egyetemes nyelvtan projekt által leírt mondszerkezetek egyes kultúrákban nem funkcionálisak / a piraháknak nincs szükségük bonyolult mondszerkezetekre ÉS
- b) az emberiségnek ilyen értelemben nincs közös alapnyelve / az egyetemes nyelvtan projekt állításai nem tekinthetők maradéktalanul igaznak minden emberi nyelv esetében

1 pont adható, amennyiben a vizsgázó a 2 pont feltételei között föltüntetett két állítás közül az egyiket leírta.

Más megfogalmazás is
elfogadható. Összesen adható
2, 1, 0 pont.

4. Célcsoport és nyelvi jellemzők

a) Kiknek szól elsősorban Ön szerint ez a szöveg? Húzza alá az egyetlen helyes választ!

- nyelvészeknek
- az érdeklődő, művelt nagyközönségnek
- 12 év alatti gyerekeknek

A helyesen aláhúzott válaszra adható 1 pont. Összesen adható **1, 0** pont

b) Válasszon ki az alábbi, a szöveg sajátosságaira vonatkozó szempontok közül kettőt, és húzza alá a választott két szempontot! Indokolja meg az a) feladatban hozott döntését ezek felhasználásával! Válaszát teljes, egész mondatokban fogalmazza meg!

- szókincs
- mondszerkesztés
- tartalmi felépítés
- témaválasztás

Lehetséges válaszok:

A szöveg a szélesebb nagyközönségnek szánt ismeretterjesztő szöveg.

- Szókincs: a szöveg használ szakkifejezéseket, szakszerű megfogalmazásokat, ám megfogalmazásai érthetőek, a bonyolult vagy idegen szavakat megmagyarázza (előfordul, hogy szándékosan csak néhány mondattal később). / Kerüli a csak szakmabelieknek érthető szövegrészeket, néhol esszéisztikusan/az újságírói nyelvhasználatot követve fogalmaz.
- Mondatszerkesztés: a szöveg világosan tagolt mondatokat alkalmaz. / Kerüli a túlzottan bonyolult mondatszerkesztéseket (bár annyira nem, mint a pirahák), igyekszik választékosan, a témához illő szerkezetű és modalitású mondatokat alkalmazni. / Megfigyelhető (többszörösen) összetett mondatok jelenléte.
- Tartalmi felépítés: a szöveg mozaikszerűen fölépített írás, a leadet követően elindít például egy olyan szálát, amely messzebbre nyúlik a cikkben részletesen tárgyalt történetnél, és ez a szál a lezárásnál is visszatér. Az ellenoldali vélemények egymást váltva következnek, akár egy bekezdésen belül is, és több éles „vágás” is megfigyelhető a szövegben, amikor változik a fókuszban lévő színhely, idő vagy a szereplők személye. Ezáltal a szöveg pergő, változatos, és bár korántsem olyan részletes és pontos, mintha a témát a tudományos stílusban tárgyalná, mégis nagy figyelmet követel az olvasótól. Gyakran szinte provokatívan rendez egymás mögé egymásnak ellentmondó információkat vagy ejt el egy még nem végigvitt gondolatot, amire aztán később visszatér.
- Témaválasztás: a cikk átfogó témájánál fogva kevésbé szól a szakmabelieknek, hiszen a szaktudóst gyakran inkább a részletek érdeklik. / Az érdeklődő, művelt nagyközönség érdeklődésére vélhetően számot tartó témát tömören összefoglaló írás.

A választott két szempont^{hoz} kapcsolódó, egész mondatban megfogalmazott megállapításra adható 1-1 pont. A megadottól eltérő, ám a szöveg nyelvi jellemzőire az adott szempont szerint reflektáló más megfogalmazás is elfogadható. A nyelvi minőségért adható 1-1 pont.

Összesen adható **4, 3, 2, 1, 0** pont.

5. a) A 6. bekezdésben szerepel az „A férfi, akinek kenuja van, kívág egy fát” példamondat. Mivel indokolja a cikk szerzője (Everett nyomán) az 5. bekezdésben, hogy ilyen mondat nem hangozhat el a piraháknál? A választ tartalmazó mondatot idézze szó szerint!

.....

b) Milyen szavakat nem hallott Everett sohasem a falu lakóitól? Adjon meg három ilyen szót!

.....,,

Lehetséges válaszok:

a) „Pusztán kizárólag a konkrét helyzetben élnek, a jelen pillanat tapasztalása érdekli őket, ami azon túlmegy, az „szótlanná” teszi őket.”

(Azért is ez a mondat az elfogadható megoldás, mert a 6. bekezdésben azt olvashatjuk, hogy „A betoldás kiesik a közvetlen élményből, és egy régebbi, már feltételezett tudást nevez meg, ami alátámasztja az 5. bekezdés mondatát.”)

b) *mindegyik, minden, több* (Ezek a 3. bekezdésben találhatók.)

Adható

- a helyesen idézett mondatra 1 pont
- a 3 helyesen idézett szóra 2 pont

helyes válaszelemenként 1-1 pont, amennyiben a helyes válaszelem értelmes mondatot alkot a szöveg megadott részeivel. Más, a megadottal tartalmában egyező megfogalmazás is elfogadható.

Összesen adható **3, 2, 1, 0** pont

6. Nevezzen meg három olyan konkrét jellemzőt, amely az 5. bekezdés szerint igaz a pirahák nyelvére, kultúrájára!

- _____
- _____
- _____

Lehetséges válaszok:

- A piraháknak nincs szavuk a színekre sem, se a tegnapi, se a holnapra (nem használnak múlt időt és jövő időt).
- Szinte sosem gondolkoznak őseikről.
- Nincsenek műalkotásaik. Nem ismernek meséket, mítoszokat, elbeszéléseket a dolgok kezdetéről.
- A jelen pillanat tapasztalása érdekli őket, ami azon túlmegy, az „szótlanná” teszi őket. Nem beszélnek olyan dolgokról, amelyeket nem látnak vagy nem láttak saját maguk.

Minden jó válaszra adható 1-1 pont. Más megfogalmazású, de az elvárt válaszelemekkel egyértelműen azonosítható válaszokra is adható pont.

Ugyanazon tartalmi elem többszöri különböző megfogalmazásban csak egyszer értékelhető ponttal.

Összesen adható **3, 2, 1, 0** pont.

7. Határozza meg a szövegből vett idézettel az alábbi idegen szavak, kifejezések szövegbeli jelentését, majd fejtsse ki saját szavaival, hogyan kapcsolódik a megadott fogalom a szöveg gondolatmenetéhez!

a) rekurzió (...)

Szövegbeli jelentése: _____

Kapcsolódása a szöveg gondolatmenetéhez:

a) rekurzió (6)

Szövegbeli jelentése: „*A rekurzió a gondolkodás azon művelete, amikor az egyik információt alárendeljük a másiknak.*”

Kapcsolódása a szöveg gondolatmenetéhez:

- Az a művelet, amikor az egyik információt alárendeljük egy másik információnak, beágyazás.
- Egy olyan gondolkodási művelet, amely nem az egyes nyelvekben, hanem általában véve az emberi nyelvben megfigyelhető jellemző, tehát alapvetően határozhatja meg az emberiség nyelvhasználati képességeit.
- Chomsky szerint közös genetikai örökségünk, Everett szerint kulturális hatásra alakul ki, és ahol nincs rá szükség, ott nem használják.
- Ilymódon bizonyíték lehet az „egyetemes nyelvtan” elmélete mellett, annak feltárása pedig, hogy esetleg ez nem egy nyelvi univerzálé, lehetséges ellenérv.

A szó szövegbeli jelentésére **1** pont adható, amennyiben a vizsgázó helytálló idézetet írt.
Pont adható akkor is, ha a vizsgázó nem használt idézőjelet.

A szöveg gondolatmenetének magyarázata esetében **2** pont adható, ha ez a fogalom és a gondolatmenet kapcsolatára épül.

Más, a megadottól eltérő megfogalmazás is elfogadható. Összesen adható **3, 2, 1, 0** pont.

b) etnonyelvész (...)

Szövegbeli jelentése: _____

Kapcsolódása a szöveg gondolatmenetéhez:

Szövegbeli jelentése (8):

„Az etnonyelvészlet néha ingoványos terep: többek között azt vizsgálja, hogy az emberi gondolkodásnak van-e hatása a nyelv szerkezetére.”

Kapcsolódása a szöveg gondolatmenetéhez:

- Az etnonyelvész a nyelvek leírásával foglalkozik, az adott nyelv anyanyelvi beszélőivel kommunikálva, a terepmunka módszerét alkalmazva nyelvi adatokat gyűjt.
- Az etnonyelvészlet eredményei esetleg segíthetnek annak eldöntésében, hogy egy bizonyos nyelvi jelenség lehet-e jellemzője az összes ismert emberi nyelvnek, tehát végső soron az emberi faj nyelvi képességeivel kapcsolatban feltett kérdésekre is válaszolhat – egy ilyen válasz megfogalmazásához adatokat, érveket szolgáltatathat.
- Segíthet eldönteni a vitát, amely arról szól, hogy Chomsky „egyetemes nyelvtan” elmélete alapvetően helyes-e vagy sem.

A szó szövegbeli jelentésére **1** pont adható, amennyiben a vizsgázó helytálló idézetet írt.

Pont adható akkor is, ha a vizsgázó nem használt idézőjelet.

A szöveg gondolatmenetének magyarázata esetében **2** pont adható, ha ez a fogalom és a gondolatmenet kapcsolatára épül.

Más, a megadottól eltérő megfogalmazás is elfogadható. Összesen adható **3, 2, 1, 0** pont.

8. Igaz vagy hamis?

**Döntse el az olvasott szöveg alapján az alábbi állításokról, hogy igazak-e vagy hamisak!
Írja a megfelelő betűjelet az állítás mellé, a táblázat 2. oszlopába! (I = igaz, H = hamis)**

a) Cilene Rodrigues, az angliai Cambridge-ben dolgozó nyelvész szerint Everett állításai hamisak.	H
b) A Maici folyónál nyolc hónapig tartó terepmunkát végző nyelvészek a berlini Általános Nyelvtudományi Központból érkeztek.	H
c) A <i>Synthetic Structures</i> 1957-ben jelent meg.	I
c) Everett 144 adatközlőt hallgatott meg, miközben mellékmondatokra vadászott.	H

Adható a)-b)-c)-d) elemre elemenként 1-1 pont. Összesen adható **4, 3, 2, 1, 0** pont.

9. Összegések

- a) A 4. bekezdés alapján készítsen leírást saját szavaival a pirahák számokhoz fűződő viszonyáról, számolási technikájáról! Ügyeljen a nyelvi megformálásra, emellett válasza feleljen meg a számunkra szokatlan civilizációkról szóló vélemények megfogalmazásakor elvárt, kulturált hangnemnek!

A vonatkozó szöveg:

(4) A pirahák hármass fogalmat használják a számolásban. A „hói”, a „hoi” és a „baagiso” szavak jelentéseinek megkülönböztethetősége – ezeket Everett sokáig egy számrendszer építőelemeinek hitte – az „egy-kettő-sok” mintáján alapszik. Kutatók úgy gondolják, hogy néhány természeti nép így számol. Everett azonban időközben másik sémából indul ki: „nagyon kevés – egy kevés – sok”. Chomsky és követői úgy vélik, hogy a számolás biológiailag adott beszédképességünkre vezethető vissza. „Bolondság” – mondja Everett. – „Nem ösztönösen számolunk, hanem egy kulturális találmányról van itt szó, egyfajta raktározási technológiáról. És ahol nincs szükség ezekre, ott nem is bukkannak fel a nyelvben. A pirahák tudnak numerikusan számolni. Ha három diót mutatsz nekik, akkor három diót fognak mellétenni. De nem tartják sokáig fejben, hogy pontosan három dióról van szó, mivel hiányzik belőlük a „három” absztrakt koncepciója. Everett úgy látja, hogy ezzel szakaszgyőzelmet aratott a Chomsky elleni harcban.

Lehetséges válaszlelemek:

- Mindenekelőtt bizonyosnak látszik, hogy a pirahák számára nem életbevágóan fontosak a számok, nem foglalkoznak azzal, hogy valamit meg tudnak-e számolni vagy sem.
- Ugyanakkor valószínűleg képesek numerikusan számolni, hiszen képesek egy megadott mennyiséget (pontosan ugyanannyit, mint amennyit előzőleg mutatnak nekik) leszámolni valamiből.
- Nem törekednek a számolás pontosságára – a számunkra hagyományos értelemben vett számolásra sem (elfelejtik a korábban helyesen beazonosított mennyiségeket).
- Az „egy-kettő-sok” számolási rendszer tartalmazna két pontos számot, és egy meghatározatlan mennyiséget – ezzel szemben a „nagyon kevés – egy kevés – sok” végig meghatározatlan mennyiségekkel dolgozik, itt még egy számrendszer alapjainak sem látjuk a nyomait.
- Ha a kutatók úgy vélik, hogy egyes természeti népek az „egy-kettő-sok” módszerét követik, akkor nem csupán egy nyelv jellemzője, hogy a pirahákhoz hasonlóan viszonyulnak a számokhoz.

A megadott témához illeszkedő, a fenti megállapításokat vagy egyéb relevánsnak gondolt megállapításokat tartalmazó szövegért – mely felhívja a figyelmet a két számolási mód logikai különbségeire, illetve a két számolási mód és a numerikus számolási képességek közötti különbségre – adható 4 pont. Az összefoglalás megírásakor természetesen nem elvárt a matematikai, pszichológiai stb. szaknyelv használata, viszont elvárt a szöveg szintjéhez hasonló, a megértés látszatát keltő, rendszerező megfogalmazás és szerkezet. A nyelvi minőségért adható további 1 pont.

Összesen adható **5, 4, 3, 2, 1, 0** pont.

- a) Az alábbi kép a szöveg egészének illusztrációjául szolgál. A kép milyen részletei állíthatók párhuzamba a szöveg okfejtésének egyes elemeivel? Vonjon párhuzamot a szöveg és a kép között! Egész mondatos válaszaiban két különböző tartalmi elemre utaljon!

Lehetséges válaszok:

- Everett az adatközlőkkel folytatott beszélgetés, az interjúztatás módszerével jutott az általa gyűjtött nyelvi adatokhoz.
- Felvethető a kérdés, hogy egy nyelv leírásának, a nyelvi adatok gyűjtésének megfelelő módszerét választotta-e a kutató, aki bár harminc éven át folytatta munkáját a pirahák között, azért szemmel láthatóan nem vegyült el észrevétlenül, nem lett a törzs tagja. (Valamint ennek ellenkezője is, hogy ha valaki a törzs tagjává vált volna, elfogadhatnánk-e még objektív megfigyelőként.)
- Felvethető a kérdés, hogy hol van vajon a határ a résztvevő megfigyelés és a berliniek módszere, az Everett által már beavatkozásnak gondolt „jelenet” eljátszatása között. Vagy egyik is, másik is már beavatkozás?
- Tágabb értelemben: elfogadható-e egyetlen ellenpélda dokumentálása egy nyelvi képességekről szóló elmélet cáfolataként? Lesöpörheti-e Chomsky Everett érvét azzal, hogy bármilyen jellemzői is vannak a piraha nyelvhaszalatnak, a közös genetikai örökség miatt egy más kulturális közegben felnövő piraha gyermek használná a rekurziót?
- Találunk-e olyan érvet, ami megkérdőjelezi a vita értelmét, például ha feltételezzük, hogy a pirahák mondatszerkezetei (és még néhány törzs számolást helyettesítő megoldásai) az evolúciónak a „processzort” érintő kísérletező kedve miatt jöttek létre? (Tehát az élőhelyhez idomuló, adaptív változatok, amelyekről majd az idő dönti el, hogy beváltak-e?)

Elfogadható egyéb, a szövegből logikusan és közvetlenül következő válaszok is.

Összesen adható **2, 1, 0** pont.

ÉRVELÉS VAGY GYAKORLATI SZÖVEGALKOTÁSI FELADAT

A javítási-értékelési útmutató tartalmi elemeitől eltérő minden jó választ el kell fogadni!

A vizsgázó teljesítményének értékelését nem befolyásolhatja sem az, ha az értékelő személyes értékítélete eltér a feladatban tárgyalt probléma, kérdés, jelenség általánosnak tekinthető megítélésétől, sem az, ha a vizsgázó véleménye eltér az általánosnak tekinthető megközelítéstől.

Az értékelés általános elvei

1. Az érvelés vagy gyakorlati szövegalkotási feladat javítási-értékelési útmutatója két részből áll: a mindkét feladattípusra vonatkozó általános értékelési szempontokból, valamint az egyes feladatokhoz tartozó feladatspecifikus értékelési szempontokból. A megoldás értékelésekor az általános és a feladatspecifikus szempontokat egyaránt figyelembe kell venni.
2. Az általános értékelési szempontok az elvárható teljesítményt írják le. Amilyen mértékben teljesülnek az egyes szempontokhoz tartozó kritériumok, a javító tanár ezzel arányosan ítéli meg a szempontokhoz rendelt pontszámot. A feladatspecifikus értékelési szempontok közlik az adott feladathoz kapcsolódó lehetséges tartalmi elemeket, valamint a konkrét feladatkiírás függvényében megítélhető pontszámokat.
3. Az értékelés során kizárólag a kitűzött két feladat valamelyikére adható pont. A vizsgázó összesen 0 pontot kap, amennyiben a feladatot egyáltalán nem oldotta meg, továbbá ha nem a feladat témájáról írt. Ebben az esetben a szerkezet és a nyelvi minőség pontszáma is csak 0 lehet.
4. Ha a vizsgázó két feladatot is megoldott, és nem jelezte egyértelműen, melyiket szánja végleges megoldásnak, a sorrendben először szereplő feladatot kell értékelni.
5. Az értékelő tanár a dolgozatban jelöli a tartalmi, a szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibákat, valamint a feladatkiírás szempontjából releváns helyes válaszelemeket. A jelöléshez, valamint a helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadóak.
6. Az elvárt terjedelemtől való eltérés pontveszteséggel jár, ideértve az alacsonyabb vagy a jelentősen magasabb szószámú kidolgozást. A kirívóan rövid terjedelmű kidolgozás (max. 60 szó) összesen 0 pont. A rövid terjedelmű (60-120 szó) kidolgozás értelemszerűen mindhárom fő értékelési szempont szerint arányosan csökkenő pontszámokkal értékelendő. A jelentősen hosszabb terjedelem esetén (300 szó fölött) a szerkezeti pontszám csökkentendő.

Általános értékelési szempontok

Tartalmi minőség – érvek, állítások, gondolatok	4–0 pont
<ul style="list-style-type: none">- A vizsgázó írásműve a feladatban kijelölt problémához, témához kapcsolódik.- Az írásmű a feladatban kijelölt valamennyi szempontra utal, kitér, válaszol.- Az írásmű megfelelő mennyiségű érvet, állítást tartalmaz.- Az írásmű bizonyítja, hogy a vizsgázó megértette a feladatot, a problémáról képes hiteles, tárgyyszerű, ugyanakkor személyes véleményt alkotni.- A vizsgázó által kifejtett tartalmi elemek és állítások életszerűek, problémaérzékenyek, érvekkel alátámasztottak és meggyőzőek.- A szöveg koherens, nem jellemzőek az egymásnak ellentmondó állítások, gondolatok, javaslatok.- A szövegben nincsenek tárgyi tévedések.	
Szerkezet	3–0 pont
<ul style="list-style-type: none">- A szöveg megfelel a kijelölt szövegtípus, szövegműfaj követelményeinek.- Szerkezeti egységei világosan azonosíthatóak.- A szöveg gondolatmenete logikus és arányos felépítésű, kerüli az önismétlést, és nem tartalmaz logikai hiányt.- A szöveg bekezdésekre oszlik.- A szöveg megfelelően alkalmazza a jelentésbeli és a grammatikai kohézió eszközeit.- A szöveg megfelelő terjedelmű (120-200 szó között).	
Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség)	3–0 pont
<ul style="list-style-type: none">- A vizsgázó a szövegtípusnak, szövegműfajnak és a beszédhelyzetnek megfelelő nyelvi regisztert használ.- A beszédhelyzethez, témához illő találó, pontos szókinccs és kifejezések jellemzik a szöveget.- A szöveg a beszédhelyzethez, műfajhoz illő szerkezeti felépítésű és modalitású mondatokat használ.- A szöveg nyelvhelyességi szempontból kifogástalan.	

Feladatspecifikus értékelési szempontok

Érvelés vagy Gyakorlati szövegalkotás

*Az alábbi két feladat közül csak az egyiket kell megoldania!
Ha munka közben mégis elkezd egy másik feladatot is, az
előzőt húzza át! Fogalmazása 120-200 szó terjedelmű legyen!*

Érvelés

A Magic Realism nevű mesterséges intelligencia alapú chatbot – amelynek működését Jorge Luis Borges, Umberto Eco és Gabriel García Márquez ihlette – négyóránként megoszt egy-egy 140 karakter hosszúságú bejegyzést a Twitteren. Rövid történetei igen „fantáziadúsak”, mint például az, amelyikben egy olyan összejövételről adott hírt, amelynek során negyven kvantumfizikus találkozott egy hegy tetején, és a világ sorsáról döntött. Egy átlagos napon az alábbihoz hasonló „gondolatai” születnek:

„A filozófus elolvasta a kéziratot, amely az időt elpusztító felhőről mesélt, és megszállottja lett a feladatnak, hogy megtalálja.”

„A mongol irodavezető egy olyan távcsövet keres, amellyel megtekintheti Milwaukee minden művészeti galériáját.”

„Egy szúnyog szemtanúja volt, amint egy fiú egy közösségi médiával teli medencébe zuhant.”

„Egy portlandi vállalkozó könyvet írt arról, hogyan lehet megrészesülni a filozófiától.”

„Egy afgán regényíró egész életében a fagyaltoskocsikról felállított, lehetetlenül bonyolult elméletén dolgozott.”

„Egy halász Budapesten a telet készül megfesteni.”

Az idézetek forrása: <https://twitter.com/magicrealismbot> (Letöltve: 2021. 02. 15.)

Ön szerint üdvözlendő vagy aggasztó fejlemény a mesterséges intelligencia megjelenése az irodalomban? A fenti példák alapján képes lehet-e 100 éven belül olyan vers vagy novella (esetleg regény) hosszúságú írásművet létrehozni, amelyet nem tudunk megkülönböztetni az emberi kéz/elme által létrehozott alkotásoktól? Fejtse ki álláspontját 100-120 szó terjedelemben! Érvelő fogalmazásában vegye figyelembe, hogy az irodalmi művek alkotási és befogadási folyamatai egyfelől gazdasági, társadalmi, művészet- és eszmetörténeti szempontból beágyazottak, másfelől a szerző éntudatának, érzelmeinek, gondolatainak lenyomatai.

Tartalmi minőség – érvek, állítások, gondolatok:

A maximális 4 pont akkor adható meg, ha az általános értékelési szempontok mellett az alábbi feltételek is teljesülnek:

- legalább három, maximum öt világosan kifejtett, egymástól lényegében elkülönülő érvet fogalmaz meg a fölvetett kérdésekkel kapcsolatban;
- ha a feladatban megjelölt szempontokkal kapcsolatban álló érdemi közlésekkel foglalkozott;
- a téma kifejtése során utal a felvezető szöveg gondolataira;
- a vizsgázó a téma kifejtésekor (esetleg) felhasználta személyes tapasztalatait.

Amennyiben az a) -b) -c) -d) kritérium valamelyike nem teljesül, kritériumonként 1-1 pont, vagyis összesen 4 pont levonható a Tartalmi minőségre az általános értékelési szempontok alapján megítélhető pontszámból. A -d) kritérium esetében el lehet tekinteni a levonástól.

Lehetséges érvek

Látszólag két kérdésről van szó, azonban ezek szorosan összefüggnek, és négy lehetséges bejárható utat kínálnak fel (pl. A1) a vizsgázónak nagyjából az alábbi séma alapján.

Az MI képes lesz szépirodalmi szövegeket létrehozni		Az MI képes nem lesz képes szépirodalmi szövegeket létrehozni	
A		B	
Az érvelő ezt üdvözli	Az érvelőt ez negatív érzésekkel (pl. nyugtalanság) tölti el	Az érvelő ezt üdvözli	Az érvelőt ez negatív érzésekkel (pl. nyugtalanság) tölti el
1	2	3	4

Az MI képes lesz szépirodalmi szövegeket létrehozni, pl.:

- A valódi mesterséges intelligencia ma még sci-fi, de kifinomult algoritmusokat, a gépi tanulás módszerére alapozott szoftvereket, szakértői rendszereket már ma is használunk speciális feladatok elvégzésére a GPS-től az orvosi diagnosztikáig. Egyszerűbb változatában tehát már ma is létezik, életünk része.
- A 21. században sosem látott fejlődési pályára állt a mesterséges intelligencia kutatás, nőtt a számítógépek kapacitása és minden korábbinál jobban értjük a hálózatok működését – mindez arra utal, hogy lassan elhárulnak a technikai akadályok az MI létrehozásának feladata előtt.
- Bár még korai próbálkozás, de a Magic Realism értelmes és kreatív mondatokat képes összerakni. Ha megismertetjük az MI-vel az irodalmi alkotások létrehozásának szabályait (rímelés, ritmika, kompozíció, szerkezeti egységek stb.), azokat vélhetően hasonlóképp képes lesz betartani, mint minden más terület szabályait.
- Már ma is vannak olyan chatbotok, amelyek egész jól utánoznak élő embereket (lásd ügyfélszolgálatok) és nyilván mindig lesznek olyanok, akik hajlandóak lesznek pénzt áldozni álhírek létrehozására (már létezik a fake journalist elnevezésű „foglalkozás” is, amit MI-k töltenek be).
- Nyilván előfordulhat, hogy létrejön a felvevőpiaca az olyan „egzotikus” produktumoknak, mint amilyenek az embertől eltérő intelligens életformák érzéseit, gondolatait megjelenítő művészeti alkotások lesznek.

Az MI képes nem lesz képes szépirodalmi szövegeket létrehozni, pl.:

- A szakértők időről időre jóslatokba bocsátkoznak azzal kapcsolatban, hogy mikor sikerül létrehozni az „igazi” mesterséges intelligenciát, ez az időpont mindig csak kitolódik, és néha megjegyzik azt is, hogy talán sosem jön el ez a pillanat.
- Előfordulhat, hogy túl nagy a minőségi ugrás már az értelmes mondat és az értelmes szöveg között is, de valószínűleg sokkal nehezebb lesz átlépni a szöveg és a művészi szöveg közötti – sokszor nem is túl egyértelműen definiálható, ezért egy mesterséges intelligencia számára nehezen formalizálható – határvonalat.
- A szépirodalmi alkotásoktól rendszerint elvárjuk, hogy a szereplők cselekedetei motiváltak legyenek, lélektanilag megalapozottak. Nehezen elképzelhető egy MI-ről, hogy megcsillantja empatikus képességeit.

Természetesen számos egyéb érv és ellenérv elfogadható.

A Szerkezet és a Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség) értékelése az általános értékelési szempontok alapján történik.

Gyakorlati szövegalkotás

Ön a társasház lakóközösségét szeretné meggyőzni arról, hogy vegyenek részt az utcafront szépítési programban, amelyet lakókerületében hirdettek meg. A program keretében az arra vállalkozók közösen hozzák rendbe a lakóházukhoz tartozó utcafrontot, előkertet. A résztvevőknek az önkormányzat térítésmentesen biztosítja az elültetendő cserjéket és virágpalántákat, valamint az ültetéshez szükséges felszerelést. Az előkészítést, az ültetést, továbbá az elkészült terület további gondozását a lakóközösségek önszerveződéssel végzik.

Írja meg figyelemfelkeltő hozzászólását 120-200 szó terjedelemben az utcafront szépítési program tárgyában a lakógyűlés résztvevői számára! Legalább 3-4 konkrétumra hivatkozzon, és ügyeljen a hivatalos felszólalás műfaji, formai sajátosságaira (esetleges kapcsolódás az előző hozzászólókhoz, kapcsolattartó nyelvi formák, további hozzászólás ösztönzése)!

Példák a programban való részvétel előnyeire:

- a közösség térítésmentesen juthat elültethető növényekhez, amely a parkosítási, ültetési programok költségeit egyébként jelentősen meg tudná növelni,
- nincs információ arról, hogy ha most nem csatlakozik a lakóközösség a programhoz, akkor lesz-e még rá lehetősége később,
- a rendezett környezet növeli a lakók komfortérzetét, esetleg az ingatlan értékét,
- az ültetéshez szükséges felszereléseket is a program biztosítja, ez is költségkímélő megoldás, és a szervezést is megkönnyíti – ha a közösség rendbe szeretné tenni a környezetét, ennél több segítségre valószínűleg nem számíthat, jobb alkalomra nem érdemes várni,
- a nagyobb zöldterület pozitív egészségügyi hatásai bizonyítottak,
- szakemberek segítenek a terület felmérésében, tehát nem fordulhat elő, hogy nem kellő gondossággal kiválasztott növényeket ültetnek, amelyeknek nincs esélyük a túlélésre,
- az ültetés és az utógondozás alkalmat adhat a közösségnek egymás jobb megismerésére, társadalmi kapcsolatok kialakítására.

Tartalmi minőség

A maximális 4 pont akkor adható meg, ha az általános értékelési szempontok mellett az alábbi feltételek is teljesülnek:

- a) a szövegben a vizsgázó a feladatban kijelölt tartalmi elemekről szól hozzászólásában (ültetés, utógondozás, munkaszervezés), legalább 2-3 konkrét mozzanatot megnevezve;
- b) felvetett ötletei, javaslatai reálisak, megvalósíthatók;
- c) hozzászólása problémaérzékeny, további hozzászólásra ösztönző.

Amennyiben az a)-b)-c) kritérium valamelyike nem teljesül, kritériumonként 1-1 pont, vagyis összesen 3 pont levonható a Tartalmi minőségre az általános értékelési szempontok alapján megítélhető pontszámból.

Szerkezet

A maximális 3 pont eléréséhez az általános értékelési szempontok mellett az alábbi elemeknek kell jelen lenniük a hozzászólás műfaja, formai követelményei szerint:

- kapcsolódás a felvetett témához, a korábbi felszólalókhöz,
- a szövegen belül fatikus (kapcsolattartó) elemek,
- felkérés további hozzászólásokra.

Amennyiben 1 elem hiányzik a felsoroltak közül, 1 pont levonandó a Szerkezet szempontja az általános kritériumok alapján megítélhető pontszámból.

Amennyiben 2 elem hiányzik a felsoroltak közül, 2 pont levonandó a Szerkezet szempontja az általános kritériumok alapján megítélhető pontszámból.

Amennyiben mindhárom elem hiányzik a felsoroltak közül, nem adható pont a Szerkezet szempontja, mivel ebben az esetben a szöveg nem tekinthető vitaindító felszólalásnak.

A MŰÉRTÉLMÉZŐ SZÖVEGALKOTÁSI FELADATOK ÉRTÉKELÉSÉNEK ELVEI

Értékelni csak az adott két téma egyikéről szóló dolgozatot lehet.

Ha a vizsgázó egynél több szövegalkotási feladatot old meg, és választását nem jelöli egyértelműen (nem húzza alá, melyiket választotta, vagy nem húzza át a szerinte érvénytelen megoldást), akkor a javító tanárnak a vizsgadolgozatban szereplő megoldások közül a sorrendben első megoldást kell értékelnie.

A lehetséges tartalmi elemek felsorolása nem jelenti azt, hogy a helyes feladatmegoldásban valamennyi elemnek szerepelnie kell. A lehetséges tartalmi elemekben adott választól eltérő minden jó megoldás értékelendő.

Általános értékelési elvek

1. A szövegalkotási feladatok értékelése a teljesítménytartományokban közölt kritériumok, valamint az adott feladathoz tartozó lehetséges tartalmi elemek figyelembevételével történik. A lehetséges tartalmi elemekben megfogalmazott fogalmi kifejtettség nem kritériuma a maximális pontszámnak.
2. A javítási-értékelési útmutató leírja a tartalmi minőségre (elérhető: 25 pont), a szövegszerkezetre (elérhető: 5 pont) és a nyelvi igényességre (stílus, nyelvhelyesség) (elérhető: 10 pont) adható pontok teljesítménytartományait. A teljesítménytartományokon belül az értékelő dönt az elért pontszámról.
3. Az értékelő a dolgozatot a három értékelési szemponton belül abba a teljesítménytartományba sorolja be, amely kritériumainak az a leginkább megfelel. A teljesítménytartományokon belül – a megfelelés mértékének, arányának megfelelően – az értékelő dönt az elért pontszámáról. Az elvárt terjedelemtől való eltérés pontvesztéssel jár, ideértve az alacsonyabb vagy a jelentősen magasabb szószámú kidolgozást.
4. Az értékelő tanár a dolgozatban jelöli a tartalmi, a szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibákat, valamint a feladatkiírás szempontjából releváns válaszelemeket. A jelöléshez, valamint a helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.
5. Ha a vizsgázó nem a feladatban kitűzött témát dolgozza ki, vagy egyáltalán nem oldotta meg a szövegalkotási feladatot, a szövegalkotási feladatra adható pontszáma minden értékelési szempont esetében 0 pont.

<p>Tartalmi minőség – adható összesen 25 pont. A bázisszöveg és a feladat értése; tudáskeretének ismerete (vonatkozó tárgyi tudás, általános tájékozottság); a válaszelemek megfelelése a feladat szempontjainak, szövegbázisának; a problémaérzékenység, lényeglátás, témataartás, gondolatgazdagság, releváns példák, véleménynyilvánítás szerint.</p>	
25-20 pont	<p>a feladatban kijelölt valamennyi értelmezési szempontra utal, kitér, válaszol; kifejtett, indokolt, tárgyyszerű állítások, következtetések; ítélőképesség, releváns értékítélet; az értelmezési szempontoknak megfelelő tájékozottság (fogalmak, indokolt példák, hivatkozások) meggyőző alkalmazása</p>
19-15 pont	<p>részleges megfelelés a feladat szempontjainak; helyenként kifejtetlen állítások, következtetések; az értelmezési szempontoknak megfelelő tájékozottság (fogalmak, indokolt példák, hivatkozások) részben elfogadható alkalmazása, esetleges tárgyi tévedések; több elemében helytálló kifejtés, releváns vélemény</p>
14-10 pont	<p>jellemzőn hiányos megfelelés a feladat szempontjainak; kevés releváns, kifejtett állítás, helyenként megalapozatlan következtetések; korlátozott fogalmi tájékozottság, előfordul tárgyi tévedés; törekvés releváns vélemény megfogalmazására</p>
9-5 pont	<p>alig reflektál a feladatban adott szempontokra; többségében felületes közlések, megalapozatlan állítások; hiányos tárgyi-fogalmi tudás, esetenként alapvető félreértések; törekvés azonosítható vélemény megfogalmazására</p>
4-0 pont	<p>nem reflektál a feladatban adott szempontokra, sok tartalmatlan közlés, hiányzó vagy jellemzően téves fogalomhasználat; félreértések, alig vagy nem azonosítható álláspont</p>
<p>Szövegszerkezet – adható összesen 5 pont. A felépítés (gondolati íve, logikája, a műfajnak való megfelelés); a szerkezet (koherencia, arányosság, tagolás, terjedelem: 400-800 szó) szerint.</p>	
5-4 pont	<p>tudatosan felépített gondolatmenet; arányos tagolású szerkezet: bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás; elvárt terjedelem</p>
3-2 pont	<p>részben rendezett gondolatmenet; aránytalan, erőltetett és/vagy hiányzó szerkezeti egységek (bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás) elvárt terjedelem</p>
1-0 pont	<p>bizonytalan, azonosíthatatlan gondolatmenet; kirívó szövegtagolási hibák, hiányok; elvárt alatti terjedelem (400 szónál kevesebb)</p>

Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség) – adható összesen 10 pont. A nyelvi regiszter, a szókincs, a köznyelvi normának való megfelelés szerint.	
10-8 pont	megfelelő nyelvi regiszter; választékos, világos megfogalmazás és mondatszerkesztés; pontosan alkalmazott, az értelmezési szempontokhoz illő gazdag szókincs; kifejező, árnyalt, következetes előadásmód; esetleg néhány kisebb nyelvi bizonytalanság
7-6 pont	gördülékeny megfogalmazás, átlátható mondatszerkesztés; az értelmezési szempontoknak megfelelő szókincs; többnyire szabatos előadásmód; esetleg néhány, az értelmezést nem befolyásoló nyelvi, nyelvhelyességi hiba
5-3 pont	jellemzően töredékes vagy dagályos előadásmód, értelemzavaró mondatszerkesztési, szókincsbeli pontatlanságok, nyelvhelyességi hibák; bizonytalanság a nyelvi regiszterben
2-0 pont	a szövegre nagyrészt jellemző igénytelen, pongyola nyelvhasználat; a megértést alapvetően gátló stilisztikai, nyelvhelyességi hibák, szegényes, széteső mondatszerkesztés; sivár szókincs, értelemzavaró szóhasználat

MÚÉRTTELMEZŐ SZÖVEGALKOTÁS: EGY MŰ ÉRTTELMEZÉSE

Értelmezze Örkény István novelláját! Mutassa be, hogy a narrátor milyen eszközökkel ábrázolja az egyes szereplők mentális és érzelmi állapotának, illetve a közhangulatnak, a közérkölcsöknek a változásait! Térjen ki arra is, hogy a groteszk jelenetsor mit árul el általában bizonyos történelmi jelentőségű eseményekről!

Fogalmazása 400-800 szó terjedelmű legyen!

Örkény István: *Tengertánc*

Ebédnél kezdődött a baj, amikor Olaj kezéből kiesett a kés, és kivételesen nem nyelével, hanem hegyével esett a kőpadlóra. Elnyújtott, hosszú zizzenést hallatott, mint a csorba hangvilla; hangja idegtépően vibrált az asztal alól, végigfutott a gerincen, és az agyba kergette a vért. Kamilla föl pattant és visított egy vérfagyasztót, de az ápoló rá se hederített, a kerti ágyásokat nézte az ablakból, és az ágyások közt egy rigót. Ezek – gondolta – csak visítoznak, de máskülönben nincs velük baj. A rigó ugrált, örült az életnek, az ápoló nézte, s örült a veszélytelen beosztásnak.

– Foglaljon helyet! – szólt rá Kamillára Olaj. – Mire való ez a visítozás?

Nem szerette a lármát. Jogász volt, amikor kitört a háború, és egy gránátnyomás billentette ki az egyenesből. Azóta mindentől borzadt, ami golyók füttyülésére, gránátok sívítására emlékeztette. Kamilla viszont azt nem bírta elviselni, ha csillapították; most is remegni kezdett a szája, szeme kidülledt, fölkapta a padlóról a kést, és egy boldog sikollyal beledöfte az ápoló lapockájába.

A kés, az előírás szerint, tompa volt ugyan, de a tompa kés is kés. Amikor az ápoló hang nélkül előrebukott, mindnyájan fölugrottak az asztaltól.

Ami ezután következett, úgyszólván magától ment. Az ápolótól elvették a kulcsokat. Kinyitották az ajtókat, egyiket a másik után, osztályról osztályra haladva. A föl pattanó ajtókon, mintha ott várokoztak volna mögöttük, csak úgy tódultak kifelé a betegek. Dobogó lépések, kiáltások visszhangzottak a folyosón. „No még egyet! No még egyet!” – kiabálta a szkizofréniás Héring, ha egy ápoló vagy orvos került elő valahonnan; zihálva, egy zongoraszékkal a kezében rontott neki, és úgy csapta agyon őket, mint a falon a legyeket.

Akit a zárt ajtók mögül kiszabadítottak, csatlakozott a tömeghez. Volt, aki zuhany alól jött, és víztől csepegve, pőrén követte őket; volt, akit elkábítottak, s most félig hunyt szemmel, tántorogva jött, álmában. Korec, akit nappal a rémek hajsoltak, éjjel pedig búskomorság gyötört, e túlfűtött percekben páratlanul életrevalónak bizonyult.

– Így nem mehetünk az utcára! – kiáltotta. – Fel kell törni a ruhatárt!

Feltörték a ruhatárt, és válogatás nélkül kapták magukra a ruhákat, ahogy jött. Olaj rózsaszínű flamingókkal díszített, női pongyolába bújít, és tűzoltósíkosokat csapott a fejére, Korec reverendát öltött, és – merész ízléssel – struccollas kalapot keresett hozzá. Kamilla egy tábornok köpenyére lelt, esernyőt kötött a derekára, fejdíszül pedig rókamálás kucsmát választott, amilyent a máramarosi ószerekek viselnek. Szerencsére óriási volt a választék, s így még e kapkodásban, sietségben is sikerült mutatósan felöltözödniük. A főorvost, aki váratlanul előkerült, bepofozták a női illemhelyre, és rázárták az ajtót.

Leözönlöttek az udvarra. Széles jókedvükben már nem tudták, mit csináljanak; Kamilla a kardját forgatta, Rudolf császár a lengyel himnuszt énekelte gyermekhangon, Mohamet négykézláb mászkált, és fejével a feneküket bökdöste.

Ekkor Korec kiállt a kapu elé, és imponáló eréllyel rájuk kiabált:

– Ne lopjuk a napot! Sorakozó!

A megrémült kapus kinyitotta a vaskaput, és tisztelgett. A bal szárnyépületből kihallatszott az illemhelyre zárt főorvos üvöltözése, amikor ők már kitódultak az utcára.

Olaj lépkedett az élükön, egyedül, mögötte Korec és Kamilla, és aztán a tömeg, teljes összevisszaságban. Héring, a legkövérebb, az oszlop végén futkosott, és zihálva próbálta őket megállásra bírni. „Vesztünkbe rohanunk – könyörgött –, ha nem szervezzük meg a dolgot!” Szervezésre azonban nem is volt szükség. A tömeg az ösztönére hallgat; most is akadtak egyesek, akik taxit kerítettek, és odakiáltották Olajnak:

– A Belvárosban találkozunk!

S már száguldottak is, hogy sorra vegyék a nagy állami tébolydákat, a kórházak elmeosztályait s az előkelő idegstanatóriumokat. Mindenütt kitárták a kapukat, feltörték az ajtókat, s már indult is a népzön a Belváros irányában. Mi szükség lett volna szervezésre? Sokan, akik csak házi ápolásra szorultak, mit sem tudtak az egész mozgolódásról, de egyszerre fölkapták a fejüket, kikászálódtak a karosszékéből, sárcipőt húztak, és verdeső cimpákkal, szimatolva, lobos szemmel meneteltek a város központja felé. Tömegével jöttek a kertvárosokból, sőt vidékről is, a menetrendszerű gyorssal. A tehetősebbek, akik a család jóvoltából külsországi fürdőhelyeken gyógyították magukat, hirtelen megtorpanak a San Remó-i vagy gräfenbergi sétányon, félrehajtották fejüket, mintha valami távoli neszre fülelnének, aztán hanyatt-homlok rohantak a legközelebbi utazási irodába. A felkelés hírszolgálat nemcsak megbízható, hanem olcsó is volt.

A Belvárosba Olaj érkezett elsőnek. Héring egy nyitott társzekeret rekvirált*, amin a vágómarhát szállítják a Közvágóhídra; ezen járták be az utcákat, ahol a járókelők összeszaladtak, röhögtek és hangos megjegyzéseket tettek rájuk. Olaj nem sokat törődött ezzel; emelt fővel, keresztbe font karral szemlélte a gyülekező csoportokat. Egy idő múlva intett Mohametnek, hogy szórja a kanálisba a konfettit; ettől, amint az várható volt, elment a csöcselék kedve a nevetéstől.

– Mi lesz a muzsikával? – érdeklődött Olaj.

Ez Héring dolga volt, aki tüstént útnak indult, s kijelentette, hogy kizárólag önálló hangversenyeken szereplő muzsikuskok vagy legalábbis aktív zenetanárok kaphatnak helyet a zenekarban.

Ahogy ők sokasodtak, úgy nőtt körülöttük a tömeg. Előkerültek az újságírók, de Olaj, akire valósággal záporoztak a kérdések, csak ennyit válaszolt:

– Egyelőre nincs mit mondanom – de úgy, hogy ettől rögtön tágulni kezdtek a skriblerek*, és a hátukon szánkázott a hideg.

Az igazat megvallva, se Olaj, se a mindig felhőkben járó Kamilla se merte remélni, hogy ekkora visszhangja lesz a megmozdulásnak. Az utcák – megannyi tölcser, mely nyílásával a város központja felé nézett – öntötték a tömeget. Mindenünnen jöttek, egyre újak, kiapadhatatlanul. A járókelőknek most már nem volt nevezhetnékjük. Valaki kihívta a rendőrséget, jött is két riadóautó, aztán még három, még hét, de ezeket valósággal felszipantotta a tömeg, mely egyszerre száz karral nyúlt a rendőrökért, előbb a kardot, aztán a gumibotot szedték el tőlük, utoljára az egyenruhát. Le se kászálódtak a riadóautókról, csak ültek, dideregve, tenyerükkel szemérmüket takarva, rémült szemmel, aztán az egyik, akinek a félelemtől egészen lila lett a szája, azt hebegte:

– Éljen Olaj!

Így kezdődött a tánc.

De közben is nőttön-nőtt a tömeg. Jöttek a nem köz-, csak önveszélyesek, a félbolondok, a szelíd hülyék; jöttek az eszelősök, az agyalágyultak, a kelekótyák. Jöttek a bogarasok, a félküllősök, a bélyeggyűjtők, a zavaros agyú feltalálók, a kisiklott zsenik. Jöttek a járda szélén járók és azok, akik pénteken nem ülnek vonatra. Akik alig várják, hogy egyszer a szemük láttára kiugorják valaki az ablakon, és akik szívükön viselik a haza sorsát, de ütik-verik a gyerekeiket. Aztán azok jöttek, akiket félretoltak, leköpdöstek, víz alá nyomtak, kiröhögtek; és mindjárt utánuk a józanok és egészségesek. Bánatos zongorahangolók jöttek, rúdra fűzött kaktuszokat lengetve; sintérek, örökméccsel a kezükben, rideg lelkületű bankigazgatók, hárfázva. Petárdákkal jöttek a pártában maradt postáskisasszonyok, eljöttek a politikusok is, óriási olajfestményeket hordozva, melyeken nyugvófélben a nap, s egy anya az ölében ringatja gyermekét. Lihegve jöttek, borzas fővel, verejtékben úszva; tolták, lökték, egymásba préselték egymást, mert mindenki attól félt, hogy lemarad.

A vezetők – Olaj, Korec és Kamilla – a vágóállatok rekeszeiben állva, fegyelemre intették a tömeget. Héringet meg a zenekart a külvárosokba küldték, propaganda-hangversenyre; Rudolf császár a laktanyákat vette sorra, Korec a vízműveket foglalta el, Mohamet a rádiót és a telefont. Egy helyütt, a Fiastyúk utcai Vénusz mozi gépházából revolverlövés fogadták őket, de mindjárt felgyújtották a mozit. (Két halott.)

Eközben vonaton és repülőgépen egymás után megérkeztek a külföldi barátok. Számuk légió; mutatóba itt csak azokat soroljuk föl, akik azt képzelték magukról, hogy ők egy sajt. (Gorgonzola Zürichből, Trappista Aix-les-Bains-ből, s a londoni ideg- és elmeklinikáról egy köztisztviselőtől álló aggastyán, aki ötvenöt évet töltött egy rögeszme szolgálatában, oly eredményesen, hogy érkezésekor az egész repülőtéren sajtíz uralkodott.) Látnivaló, hogy egyik sem újonc a pályán, de minden harci tapasztalatuk ellenére Olaj egy fejjel kimagaslott közülük. Keveset beszélt, de mindig a kellő szót mondta ki; a délutáni órákban szinte önmagát múlta felül... Estére eldőlt a küzdelem: győzött a felkelés. Kihirdették az ostromállapotot. A Parlament palotájában ideiglenes börtönt rendeztek be; Olaj az ő

párját ritkító, puritán gondolkozásával egy sonkafüstölőben ütötte fel főhadiszállását. Innen vitték szét, táblaszalonnákra és füstölt oldalasokra írva, az első nagy jelentőségű rendelkezéseket. A győzelem másnapján mindenki kapott egy tubus vazelint*; többgyermekes családanyák – rangkülönbség nélkül – egy üvegvágót is kaptak, bukott leányok és hadiárva egy zacskó madáreledelt. Halálbüntetéssel sújtották az üzérkedést, a körömrágást viszont tisztiorvosi engedélyhez kötötték. A nyelvészek javaslatára bizonyos szavak fogalmi körét kiszélesítették, főleg olyan élelmiszerekkel kapcsolatban, melyek nem voltak kaphatók. Eszerint szabad volt a száraz kenyeret „vajás kenyér” néven enni, ha pedig valaki két fél zsömlét egymásra borított, azt teljes joggal nevezhette „sonkás zsömlé”-nek. Szegény sorsú személyek, akiknek nem volt pénzük villamosra, vasútra vagy színházjegyre, ezentúl fillérekért vásárolhattak olyan jegyeket, melyek a megszólalásig hasonlítottak az igaziakra, de mégsem jogosítottak se villamos-, se vonatutazásra, sem pedig színházba menésre. Az első örömmámorban, a győzelem másnapján, ezrek és ezrek vásároltak olyan operajegyeket, melyekkel nem léphettek be az Operába.

Zúgtak a harangok, zászlódíszben pompázott a város, de a vidék is lángoló lelkesedéssel csatlakozott, sőt, külföldön nagy fölvonulásokat rendeztek a rokonszenv jeléül. Harmadnap népgyűlést hirdettek a Szabadság téren. Az úton félmillió ember állt sorfalat, a téren háromszázezren szorongtak, és várták Olajt, a „Főtestvér”-t, a mellék-, a pót- és kistestvéreket, az öcsöket és húgokat, az egész díszes pereputtyot.

Amikor Olaj az emelvényre lépett, ablakok törtek be a tömeg ordításától. Aztán egyszerre csönd lett, súlyos, füledt csönd; töltött ágyúk hallgatnak úgy, mint most a nép. Olaj fölszegte fejét, és beszélni kezdett. Hangja zengésétől a Bazilika tornyában magától megkondult egy harang, s a virágágyakban elájultak az árvácskák.

Csak ennyit mondott:

– Egyedem, begyedem, tengertánc...

Nem is beszélhetett tovább. Ez több, mint amennyit az ember elviselni képes! A tömeg fölüvöltött, fölsírt, fölajdult, egyé vált és összefolyt. Kinek-kinek még megvolt a saját cipőfüzője, fülcimpája, egyebe. De mi a fontos? A vér már közös edényzetben áramlott keresztül rajtuk, és közös lett bennük az akarat.

1937

* rókamál: a róka prémjének a torok és a szügy közé eső része, illetve általában a róka prémje

* rekvirál: szerez, lefoglal

* skribler: firkász (az angol scribbler szóból)

* vazelin: kenőcsszerű anyag

Szöveggözlés: Örkény István: *Novellák*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1987. 24-31. o.

A **Tartalom szempont** szerint akkor helyezhető a dolgozat a legmagasabb kategóriába, ha a dolgozatíró

- értelmezi a szereplők viselkedésében, élethelyzetében bekövetkező változásokat,
- kifejti, hogy az elbeszélésmód és az írói stílus milyen sajátosságai, megoldásai fejezik ki az emberi sorsokat befolyásoló történelmi események lehetséges kiváltóokait.

Lehetséges tartalmi elemek (vázlatosan) a feladatkiírásnak megfelelően:

Mentális és érzelmi állapotváltozás az egyén szintjén, erkölcsök változása a társadalom szintjén

Elfojtott indulatok felszínre törése – a status quo megrendülése – erkölcsi, társadalmi normák megváltozása – a társadalom széthullása – helyet cserél a normális és az irracionális (a józan észnek ellentmondó, a 'jót célzó' cselekedetek végrehajtását lehetetlenné tevő' értelemben)

Expozíció

– A status quo (jelentése „fennálló állapot”, köznapi értelemben valamely dolog jelenlegi állapotának fenntartását, politikában az erőviszonyok, társadalmi struktúrák, rend fenntartását értjük alatta), a nyugalmi helyzet törékenységére, látszólagosságára már a felütés rámutat. Kiemelhető itt a sűrítés, a gondosan megválogatott igék, jelzők, határozók szerepe.

– A szerző a jelenséget az ösztönök működésének világába pozicionálja. Feltűnő, hogy a szövegből végig hiányzik az okok, indokok, szándékok, tervek részletezése, ezzel is erősítve az író mondanivalóját, miszerint egy zsigeri, biológiailag és pszichológiailag meghatározott folyamat leírására törekszik, tehát például nem a társadalomtudomány eszközeit, megállapításait veszi majd kölcsön. Nem felülről akarja áttekinteni a jelenséget, nem teljes képet fest róla, hanem annak mélyére hatol, egyetlen jellemző pillanatot választ ki egy előzményekkel és folytatással rendelkező történetből. (Hiszen novelláról van szó.)

– A novella elején mindenki „teszi a dolgát”, egy átlagos nap szolgáltatja a háttérrel a későbbi eseményekhez (ez is erősíti a meglepetést és a mélyben, észrevétlenül forrongó indulatok okozta fenyegetettség koncepcióját).

– Az elmeorvosintézet nem veszi komolyan a fenyegetés jelenlétét. Ennek okait azonban a szerző nem részletezi. A megjelenés évszámával együtt a háborúra történő utalás arról tanúskodik, hogy egy poszttraumatikus állapotban lévő társadalom mindennapjait írja le a szerző, ahol a társadalom bizonyos erőszakos rétegei (újra)szerveződnek, mások úgy vélik, hogy ez nem történhet meg. A „bolondokat” társadalmon kívülinek és arra veszélyesnek tekintik, ezért az elmeorvosintézet segítségével kívül is rekesztik, ami az „örültekben” a bezártság tapasztalataként jelenik meg.

– Az expozíció záró mondata utalhat arra, hogy a folyamatnak kulcspillantata, hogy ha valaki alulmarad a szervezkedőkkel szemben, és az nem vált ki reakciót, elbukása „hangtalan marad”, a társadalom ezzel teret enged további agresszív és offenzív magatartásformáknak.

Epizódok

- Hering fellépésével, aki egyesével csapja agyon az ápolókat, elkezdődik az erőszak eszkalációja, öncélú tombolása. A skizofrénia tünetei között szerepel az érzelemmentesség, valamint a logikátlan gondolatok, téveszmék, a társasági helyzetekben nem megfelelő viselkedés vagy például az, hogy a beteg képzeletbeli hangokat hall. A hangok ebben a részletben fontos szerephez jutnak, a hangulatfestés elsőszámú eszközévé lépnek elő.
- Az ijesztő, félelmetes (és gusztustalan) megmozdulásokat követően – melyeket a bizonyos értelemben torz karaktereknek köszönhetünk – megjelenik a nevetséges motívuma, a továbbiakban is uralkodó (kevert) esztétikai minőségként a groteszket meghatározva. Az újabb és újabb bűnök sorában az erőszakos cselekedeteket a magántulajdon eltulajdonítása követi, majd a személyi szabadság megsértése, akadályozása. Ezeket a későbbiekben további bűncselekmények követik (pl. a tömegjelenet eseményei során elkövetett hatóság elleni erőszak).
- A reverendának, a tábornoki köpenynek és a kereskedő kucsmájának rövidségében is kifejező „katalógusa” sűrítve közli az információt: a bolondok a társadalom minden kulcspozíciójának megszerzéséért harcba fognak indulni.
- Olaj neve többféle értelmezésnek is teret enged:
 - a, „megolajozza” a gépezetet, ami mozgásba lendül, ő az események katalizátora
 - b, utalás a nagyipar szerepére a világháborús készülődésben
- Minden egyes szereplő valamilyen, a nagy változások során megfigyelhető magatartásformát szimbolizál.
- Örkény tulajdonképpen összegyűjti az önkényuralmi rendszerek kialakulásának legfontosabb ismérveit, melyeket az a korábban említett kapocs köt össze, hogy azok mind lenyúlnak az egyes emberi lélek zűrzavaráig és/vagy a tömeglélektan ismert mechanizmusaihoz. Ezek jellemzően:
 - kirekesztés,
 - a média uralása,
 - a propaganda kitüntetett szerepe,
 - nem lehet elég korán elejét venni a negatív tendenciáknak, illetve nehéz megmondani, hogy mikor lépnek át egy olyan határt, ahonnan nincs visszaút,
 - jellemző a veszély kezdeti bagatellizálása,
 - téves az a megközelítés, hogy nem található támogatója a hasonló törekvéseknek akár valamennyi társadalmi rétegben, mert a „hívószavak” bárkit megérinthetnek, a vezetők karakterei bárkinek szimpatikusak lehetnek,
 - rövid idő alatt az államot is bedarálja, normális működését lehetetlenné teszi, majd saját céljaira veszi igénybe egy ilyen tapusú hatalom, beszüremkedik az élet minden területére, megszerzi az erőszak monopóliumát is,
 - példák hosszú sorával támasztja alá azt az elképzelést, mely szerint az események értelmezhetők a mentális és érzelmi zavarok keretein belül,
 - nem egyetlen nép vagy ország jellemzője, hogy lejátszódhat egy hasonló eseménysor, ez világjelenség,
 - jelen lesz valamiféle empátia-deficit vagy a nézőpontváltásra való képtelenség, a vita, az érvelés lényegének és hasznosságának meg nem értése,
 - az új hatalom képviselői (bár még épp csak megragadni készülnek a hatalmat) minden ellenállásra azonnali és súlyos, aránytalan erőszakkal válaszolnak, jogosnak tartva a

-
- bosszút – önmagukat a provokátor szerepéből az áldozat szerepébe áthelyezve,
- a vezér a puritánság látszatát próbálja kelteni, a „nép egyszerű fia” attitűdöt sugározza,
 - reaktivizálják a bűnöket és a büntetési tételeket, nem törekszenek egy káros jelenség okainak felszámolására, a túlzó büntetési tételekkel elintézettnek tekintik a problémát, igényt formálnak a magánéletbe való beavatkozásra,
 - uralják a nyelvet, a szavakat megfosztják eredeti jelentésüktől, és gyakran ellentétes jelentésben használják őket, valamint egészen természetes és elvárt is lesz a hazugság,
 - elterjesztik a „mindenkinek jár” sajátos kultúráját, a tehetősebbek és/vagy műveltebbek szokásainak kiüresített verzióját biztosítják az azok életvitelére irigyeknek – ám az mégsem lesz számukra átélhető attól, hogy már elérhető, hiszen a műveltség stb., tehát azok a képességek, előfeltételek, de még a motivációk is ugyanúgy hiányozni fognak a befogadói oldalon,
 - a hatalom a valós társadalmi problémákra érzéketlen, nem tud és nem is akar ezekre megoldásokkal szolgálni – nem tesz semmi kézzelfoghatót azokért, akik nevében megragadja a hatalmat, de kihasználja azt a lélektani jelenséget, mely szerint az, akivel korábban senki nem foglalkozott, odafigyelésként, törődésként érzékelheti, ha a hatalom legalább látszólag odafordul hozzá,
 - a hatalom sajátos kasztrendszer alakít ki, amely némelyek számára valós csatlakozási lehetőséget, míg a többségnek csak a csatlakozási lehetőségnek, a közösséghez tartozásnak a hamis illúzióját kínálja,
 - a hatalom mágnesként vonzza az embereket.

Tetőpont és megoldás

- A végső fordulatot (amikor is az egész ország/világ egyetlen elmeigyógyintézeté válik, így létrehozva a fasizmusnak azt a kezdeti fázisban szükségszerűen megteremtődő és erősen táplált illúzióját, hogy a nép uralma az egyén szabadságát hozná el) a következő mondat vezeti be: „*Amikor Olaj az emelvényre lépett, ablakok törtek be a tömeg ordításától.*”
- Véglegessé válik az állandó harc állapota.
- A gyerekek körében ismert kiszámoló (mondóka) elsőre talán meglepő választás a vezér, Olaj szónoklatának, ugyanakkor épp ezért tökéletes. Mindenki lelkében megrezdül ugyanaz a húr a hallgatóságban. Még talán az is elképzelhető, hogy Örkény ráérezett: a kontroll visszavétel(ének illúziója) fontos a meghasonlott elme, a sikertelen egzisztencia számára, és mi lenne erre alkalmasabb erre, mint egy gyermekkorunkban az automatizmusig begyakorolt mondóka megidézése, amelyet elmondva, és a szöveg végén rámutatva egyik társunkra „kilökhettük” őt a játékból – meghatározva a „mi” és az „ők” hatókörét.

Összességében: bár elemezhető és esetleg meg is érthető, de józan ésszel nem biztos, hogy felfogható valami, ami alapvetően az ösztönökre épül (hiszen az elemző és megértő elme csak bizonyos szintig tudja magát beleképzelni az ösztönlény helyzetébe).

Örkény felismeri a fasizmus társadalmi bázisát jelentő egyén „skorpió-jellegét” – lásd a skorpió és a béka meséjét, amelyben a skorpió megmarja az őt a folyón átvinni készülő békát, amibe mindkettő belehalnak, pusztán azért, mert ez az ő lényege, nem pedig azért, mert cselekedetének oka vagy célja volna. A Forradalom vezetői szociopáták, követőik pedig kisebb-nagyobb, valós vagy vélt sérelmeiket dédelgető, azt csupán erőszakká átlényegíteni képes átlag- (vagy átlag alatti) emberek. Ezzel Örkény nem kihagy számos gazdasági-szociológia paramétert, amely hozzájárulhat annak megértéséhez, hogyan alakulhat ki egy önkényuralmi rendszer társadalmi bázisa, hanem kiválasztja azt a tényezőt, amelynek segítségével meglátása szerint a legmélyebbre hatolhat az egyén motivációjának magyarázata

közben.

A mű eredeti címe *Forradalom* volt, ami talán arra utal, hogy a szerző a világ felfordulásának kezdeti szakaszára koncentrálna is rá tud mutatni a fasiszmus társadalmakat és egyéneket egyaránt gátlás nélkül elpusztító jellegére. Örkény nem foglalkozik a fasiszmus működésével, fenntartásával és bukásával járó későbbi károk katalógusba szedésével – ez már nyilván szét is feszítené egy novella terjedelmi kereteit.

Hely- és időviszonyok

- a narrátor nem jelöli a dátumot, bármikor történhetne – a helyszínre (Budapest) utal pl. a Parlament vagy a Fiastyúk utcai Vénusz mozi említése, de a szövegben megjelenő külföldi helységnevek végül „kinyitják” a helyszínt, az „bárhollá” mosódik össze,
- a kezdő helyszín egy elmeógyógyintézet, aztán az utca,
- a cselekmény lefolyási ideje rövid: csupán néhány nap eseményeit foglalja magába („*a győzelem másnapján*”); gyakori a „közben” szó szerepeltetése, erőteljesen érzékelhető a folyamatosság, a szünet nélkülség az események lefolyásában, az egyes epizódok „lavinászerűen”, időben egymásra csúszva zajlanak le, mintha csak néhány óra eseményeiről olvasnánk.

Narráció

- a narrátor személye nem ismert, külső nézőpontot alkalmaz Örkény, az előbb említett „lavinászerűség” miatt olyan hatást kelt, mintha valaki egy kézikamerával követné közvetlen közletről az eseményeket, riportszerűen dokumentálná azokat és a „vágások” nem sejtetnek nagy időbeli különbségeket a lejátszódó jelenetek között.

Értékelendő, ha a vizsgázó kitér arra, hogy milyen művekkel kapcsolódik tartalmi vagy egyéb szempontok figyelembe vételével a novella.

MŰÉRTTELMEZŐ SZÖVEGALKOTÁS: ÖSSZEHASONLÍTÓ ÉRTELMEZÉS

Értelmezze Ady Endre és Kosztolányi Dezső versében a vásár/piac jelentését, a hozzá fűződő személyes viszonyt! Mutassa be a vásár/piac képi világát, valamint a szöveg alapjelentésén túl az egyéb kapcsolódó jelentésrétegeket!

Fogalmazása 400-800 szó terjedelmű legyen!

Ady Endre: <i>Az élet</i>	Kosztolányi Dezső: <i>Piac</i>
<p>Az élet a zsidóvilág világa, Egy hangos vásár, melynek vége nincs. Nincs semmi tán, melynek ne volna ára, Megvehető akármi ritka kincs. Nincs oly érzés, melyből nem csinálnak Kufár lélekkel hasznot, üzletet; Itt alkusznak, amott már áll a vásár, A jelszó mindig: eladok, veszek!...</p> <p>Raktárra hordják mindenik portékát, Eladó minden, hogyha van vevő: Hírnév, dicsőség, hevülés, barátság, Rajongás, hit, eszmény és szerető. Aki bolond, holmiját olcsón adja, Az okos mindig többet nyer vele, A jelszó: egymást túl kell licitálni, Ádáz versennyel egymást verve le!</p> <p>A szív az üzlet leghitványabb tárgya S eladják mégis minden szent hevét. Akad vevő rá, egymást licitálja, Hogy a holmit atomként szedje szét. Folyik a vásár harsogó zsvájban, Az egyik kínál, másik meg veszen, Csak néhol egy-egy végképp kiárult, Kifosztott lélek zokog csendesen.</p> <p>Egy-két bolond jár-kél a nagy tömegben, Bolondok bizton, balgák szerfelett, Eddig az ő példájukat követtem, Ezután én is másképp teszek, Lelkem, szívem kitárom a piacra, Túladok én is minden kincsemen... ...De nincs erőm ily nyomorulttá válni, Óh, nincs erőm, én édes istenem!...</p>	<p>Hadd mondjalak el, te piac, piac te, kit megvet az ünnepi szónok s a nyavalyás költő, mily szép vagy a fényben, milyen diadalmas.</p> <p>Lüktetve zsidogasz. Az élet ütemére pezsgesz előttem, roppant-teli szaggal, a túró, a tejföl savanykás szagával, a sajtok kövérlő, sárga illatával, vanília-ízzel, büzzel és szeméttel, gyermeki forgók papír-viharával, vartyogva a vidám kofák zajától.</p> <p>Micsoda hatalmas, isteni színház, együtt az ételek és a virágok, minden, ami jó, szép, a száznak, a szemnek, kánaáni bőség. Eleven tojások, rózsaszínű héjjal, hóvirág a parasztkendők csücskén, jácintok kék feje, halvány kelvirág, arany sárgarépa. Fémtisztító porok rozsdaszín rakása, fekete-retkeknek szomorú kis dombja, mint valami sírdomb s fölötte viola, mintha rajta nőne, gyászolva valakit. Ordító paprika, paprika-füzérek, mint vörös orrok, fokhagyma-gerezdek, torma, fehér torma, lila karalábé s halvány-zöld selyemben, fényes viganóban a büszke saláta. Azután narancsok, gyermeki mennyország, sötétsárga labdák, óriási halomban, játszani és enni, enni, édes labdák, narancsszín narancsok s dió is, dió is az öblös kosárban, szilfa-garabóban, merre csörög, mondsza, dió is, karácsony, karácsonyi lárma.</p>

De látod-e ottan, mily véres a bódé
és látod-e ottan a húst, a vörös húst,
a rózsálló tüdőt és a barna májat,
a szívet, a csontot?
S ott a halasnál, a gömbölyű kádban
uszkál a tükörponty
mártír-testvérei vérétől pirosuló
zavaros vizében
s már fogja az ember, két szemét
benyomja,
élve megvakítja,
kaparja keményen gazdag pikkelyeit
és meghal a hal most
vakon és véresen, ezüst páncél-ingben,
akár egy katona,
csodálatos, szörnyű, csodálatos, szörnyű,
hős-néma halállal.
S a késes is itt jár, itt jár körülöttünk,
ármánykodó képpel, drámai mosollyal,
shakespeare-i orgyilkos, egyszerre élénk
lép,
beleság fülünkbe, háta mögül gyorsan
kirántja a pengét, kínálja a kését
gyilkolni meg ölni.

Mégis gyönyörű ez, mégis ez az élet,
s hallgatom, hogy dalol keserűt, édeset.
Hallom én a dalát: „alma és ibolya”.
Egy falusi kislány árulja áruját,
véletlen áruját: „alma és ibolya”.
Népszínmű szoknyáját aszfalra terítve
kiabál az égbe szoprán nevetéssel:
„alma és ibolya”.
Mint mikor a költő véletlen szavait
összezendíti a szeszélyes szerencse,
csodás találkozáson, a szívben, az agyban,
én is kiabálok: „alma és ibolya”.
Ibolya és alma. Alma és ibolya.

(1926)

Szómagyarázatok:

viganó: bő, hosszú, áttetsző női ruha; a 19. század elején divatos egybeszabott (háromnegyedekes) női ruha, illetve kabát.

garabó: fonott bevásárlókosár

kufár: kereskedő; átvitt értelemben: haszonleső, nyereszkeskedő

Szövegközlések:

Kosztolányi Dezső összes versei. Osiris Kiadó, Budapest, 2005. 405-407. o.

Ady Endre összes versei II. Osiris-Századvég, Budapest, 1994. 327-328. o.

A **Tartalom szempont** szerint akkor helyezhető a dolgozat a legmagasabb kategóriába, ha a dolgozatíró érdemi közlésekkel mindkét alkotásban értelmezi

- a vásár/piac toposz jelentését a költők szemléletmódjával összefüggésben,
- műfaji, hangnemi sajátosságokat,
- a főbb szerkezeti jellemzőket,
- hoz példákat poétikai megoldásokra (pl. képalkotás, elrendezés, zeneiség).

Lehetséges tartalmi elemek a feladatkiírás szempontjai szerint (vázlatosan)

Vershelyzetek: a lírai alany, beszélő pontos (egy- szám első személyű) helyzetkijelölése	
<i>Egy-két bolond jár-kél a nagy tömegben, Bolondok bizton, balgák szerfelett, Eddig az ő példájukat követtem, Ezután én is másképp teszek, Lelkem, szivem kitéárom a piacra, Túladok én is minden kincsemen... (4. vsz.)</i>	Hadd mondjalak el, te piac, piac te, kit megvet az ünnepi szónok s a nyavalyás költő, mily szép vagy a fényben, milyen diadalmas. (1. vsz.)
A vásár, a piac alapjelentése, a hozzá fűződő személyes viszony	
Ady szövegében az életet egy vásárral azonosítja	a költő ünnepélyes nyelvezettel, szónoki attitűddel szól a piachoz, ami nem szónoki téma – a szöveg egy nem esztétikai tárgyról igyekszik ünnepi, ódai magasságokban szólni, az esztétika rangjára emelni („szép vagy, diadalmas”)
ezt a szimbolikus jelentést fejti majd ki, adva hozzá egyéb jelentésrétegeket, képi hatásokat	a lírai én közvetlen hangnemben szól a piachoz
nem is egyszerű vásár ez, hanem zsidóvásárok vására: itt minden eladó	ezt a közvetlen kapcsolatot jelzik a <i>pezsgesz előttem, látod-e ottan szerkezetek</i>
az életvásár pejoratív, lenéző jelentést kap	a piac az egész életet, annak gyönyörűségeit jelenti a lírai én számára
a vásár jelszavai (<i>eladok, veszek, túllicitálás</i>) habár életszerűek, hiszen az élet valóban ilyen, a lírai én mégsem tud vele azonosulni	az élet lüktetésével azonosítja a piac világot
ez a nyomorult világ az egyént is bekebelezi, magához hasonlóvá teszi	még akkor is gyönyörűséggel tekint rá, csodálja, ha az élet egészében a halált és az erőszakot is magába foglalja
az ember kezdi elhinni, hogy saját értékeitől is meg kell válnia, áruba kell azokat bocsátania	a piac hangzása, gazdagsága egybe olvasztja az ellentéteket (<i>keserűt, édeset</i>)
ezt a belső dilemmát, lelki őrlődést értelmezi a szöveg – vajon képes-e ilyenné válni az ember, s ha nem, honnan kap segítséget	a lírai én közvetlen kapcsolata nem csak a piac esztétikai értékeivel van, hanem konkrét piaci szereplőkkel – a késes emberrel való találkozásuk rémületet kelt bennük
az életvásár elemeit, fogalmait csupán felsorolja a szöveg, viszonylag kevés véleményt ad hozzá, a felsorolással értelmez, ellentétpárokkal teremt feszültséget (<i>bolond –</i>	ez a személyes viszony a szövegzárásban a falusi kislánnyal való találkozásban teljesedik ki – a lírai én azonosulni képes a kislány kiabálásával; költészetet lát (hall) benne

okos, eladok – veszek, minden – semmi), illetve: „Aki bolond, holmiját olcsón adja, / Az okos mindig többet nyer vele” (az okos/bolond ugyanazon az oldalon említendő az erkölcsös-erkölcstelen ellentét-párban)	
A vásár világának képi érzékeltetése	
ebben az életvásárban a kufár mentalitás uralkodik	a piac lüktetését a szöveg ritmusával is érzékelteti, a rejtőzködő daktilusok is elősegítik azt
az élet jelszavai nélkülöznek minden érzést, hitet, amik meghatározzák az emberi kultúrát	a szöveg képi világa nagyon gazdag
a raktár képe szimbolikusan értelmezi a fogalmak, értékek halmazát	impreszionista, expresszív képekkel érzékelteti ezt a csodás világot
a raktár képe szimbolikusan értelmezi a fogalmak, értékek halmazát	az alkalmazott jelzők szinesztéziát is létrehoznak (<i>kövérlő, sárga illat</i>)
egy olyan borzalmas világot rajzol meg, amiben az ember elértéktelenedik, hiszen mindenétől megfosztják	a piac az egész emberi életet megjeleníti; nagyon sok jelzővel, metaforával, hasonlattal stb. teszi gazdaggá ezt a világot; a hangok felidézése (<i>kacaj, vartyog, ordító</i>) a hangok kavalkádjává formázza a piacot
az ember kiszolgáltatottságában magatehetetlen, hiszen a mindenét elárúsított lélek csak zokogni képes	a piac jellegzetes helyeit, alakjait is megjeleníti: kofák, hentes, zöldségesek, halárus, gyümölcsárusok, háztartási cikkek
az érzelmek a legkelendőbb portékái az életvásárnak – az értékét vesztett, silány áruvá váló emberi és isteni hit által létrejött világ borzalmas apokaliptikus képe a szöveg mélyrétegének	a képi látásmód sokkal erőteljesebbnek és fontosabbnak tűnik, mint a vásár leírása – hiszen szónokként, költőként akar beszélni róla
A vásárhoz kapcsolódó jelentésrétegek	
a kritikus hangvétel nem érzékelhető nyelvi szinten – az értékes, az emberi életben szükséges fogalmak (<i>érzések, barátság, hit</i>) kiárúsításának felsorolása mutatja a kritikus attitűdöt	a piac leírása valóban költői tett – számos jelentésréteget kapcsolott hozzá a költő – ezeket hol képi, hol fogalmi szinten ábrázolja
a szöveg kimondatlan szövegszintje az a kérdés, hogy miért kell kiárúsítania, eladnia az embernek mindenét – ezt a szerző nem írja le	a falusi lány szoknyája a népszínműveket, a XIX. század világát idézi
a társadalmi igazságtalanság szövegsíkja, a modern kor kiárúsított, tehetetlenné lett emberlélek borzalmas képet fest a korról	mély odaadással adózik a hősi halálnak – a hal felnagyított halála paradox értelmet nyer (<i>csodálatos és szörnyű</i>) – felidézi azt a mitikus világszemléletet, amely érti a következőket: „A mitológia egyik alapproblémája, hogy kibékítse a tudatot (...) a minden életre jellemző, brutális előfeltétellel, vagyis azzal, hogy az élet más életek leölésén és elfogyasztásán keresztül tartja fenn magát. Minden teremtéstörténetben megjelenik a tudat megbékélése az életnek ezekkel a feltételeivel.” (Joseph Campbell)
a korkritika mintha áthallása lenne Madách londoni színének – a mindent kiárúsító	a piac olyan, mint egy színház; a lány népszínmű szoknyája, a shakespeare-i

világnak	orgyilkos késárus és a hal mint tragikus hős az élet színpadát (theatrum mundi) hívják életre
az atomjaira hulló világ modern életfelfogás, az értékeket, kultúrát féltő, gondolkodó ember félelme	ennek a színpadnak a lírai én is részévé válik, maga is része lesz ennek a világnak, megjelenik a Kosztolányi több versében is megfigyelhető bódult önfeladás vagy legalább az amiatt érzett gyermeki/ünnepi öröm, hogy magához ölelhet valakit, aminek szerinte mögöttes, transzcendens jelentése van
a lírai én csak kisebb mértékben, a szöveg zárásában sóhajt fel bánatában	a gyermeki világ sokszor szerepel Kosztolányi költészetében
az azonosulni képtelen ember csak visszavonulhat ettől a világtól, hiszen nem tudja elfogadni értékszemléletét (az önreflexió az utolsó versszakban jelenik meg)	a piac forgatagában a narancsok gyermeki mennyországa egyszerre jelenik meg játékszerekként és édes étkekként; a papírforgók is játékot csempésznek a kofák világába
ez a visszavonulás készítette az elefáncsonttoronyba vonulásra az értelmiségiek egy részét	a szövegben vendégszöveggént, áthallásként egy gyermekmondóka is szerepet kap (<i>merre csörög a dió...</i>), ami a karácsony idejét idézi meg

A költői képeket és eszközöket itt nem soroljuk fel, hiszen azok könnyen azonosíthatók és főleg Kosztolányi versében – számos példát találhatunk rájuk. A dolgozatírótól elvárt, hogy kiemelje (akár költőspecifikus módon) őket, és a szövegről tett állításai alátámasztására használja őket.

MELLÉKLET

A szövegalkotási, a nyelvhasználati, nyelvhelyességi hibák jelölése

A szaktanár az előforduló hibákat piros tollal javítja. Ceruzás bejegyzések, jelek a dolgozatokban nem hagyhatók.

- tartalmi hiba: _____
- szerkesztési hiba: - - - - -
- szórend, mondatrend: a helyes sorrendet függőleges vonalakkal és a szavak fölé írt számozással jelöljük. A bekezdések sorrendjét a margón számozással jelöljük.
- logikai hiba, ugrás a tagmondatok, mondatok vagy bekezdések (a szöveg nagyobb egységei) között: →, ←, ↑, ↓
- logikai vagy nyelvi ellentmondás: ↔
- nyelvhasználati, nyelvhelyességi és stílushibák jelölése hullámos vonallal történik:
~~~~~

Az egymást követő mondatokban folyamatosan jelentkező, ismétlődő hibák esetében a hullámos vonalat a margón, függőlegesen kell kitenni.

- hiányzó bekezdés jele: fordított Z betű
- fölösleges bekezdés (álbekezdés) jele: áthúzott fordított Z betű
- szövegbeli hiány jele: √
- a feladatkiírás szempontjából releváns tartalmi elem jelölése: ✓

A helyesírási hibák jelölési formái

- súlyos hiba: 2 vagy 3 vonalas aláhúzás (az aláhúzás fejezze ki a hiba pontértékét)
- enyhe (egyéb) hiba: 1 vonalas aláhúzás
- egybeírás jele: függőleges vonás alul-fölül domború félkörrel: ⊕
- különírás jele: függőleges vonás alul-fölül homorú félkörrel: ⊖
- A helyesírási hibák jelölése tájékoztasson a hibák minősítéséről is. A könnyebb összeszámolás végett a hibapont a hibával egy sorban a margón jelölhető.

A helyesírási hibák értelmezése és minősítése

- A helyesírás értékelése az érettségi írásbeli vizsgán 2017 májusától A magyar helyesírás szabályainak 12. kiadása alapján történik.
- Ismétlődő hibákra csak az első előfordulás alkalmával adható hibapont. Csak az ugyanabban a szóban előforduló megegyező hiba számít ismétlődő hibának. Ugyanazon toldalékok hibás írása különböző szavakban nem ismétlődő hiba.
(A központosági hibák minősítését l. alább.)
- A közkeletű szó fogalma bizonyos fokig környezet- és műveltségfüggő. Megítélésében meghatározóak a középiskolai tanulmányok, ugyanakkor a vizsgatárgy szakszókincse közkeletűnek tekintendő (pl. metafora, motívum, szimbólum, avantgárd, ars poetica).
- A nyelvhelyességi hiba nem helyesírási hiba (pl. *-ban/-ben* és *-ba/-be* határozóragok keverése).
- Az idézetekben elkövetett helyesírási hibákat a javító tanár ugyanúgy súlyos és egyéb hibák közé sorolja, ha a vizsgázónak volt lehetősége az idézet szövegének ellenőrzésére. Ha a vizsgázó emlékezetből idéz, és esetleg téved, hibáit az enyhe hibák közé kell sorolni. A költői-írói helyesírás átvétele a tanuló saját szövegében nem hiba, ha az idézet szó szerinti és idézőjellel jelölt. Amennyiben az idézet jelöletlen és/vagy tartalmi idézet, akkor az előforduló hibákra a hibának megfelelő hibapontszámot kell adni.
- A helyesírási hibákat a szövegértési és a szövegalkotási feladatokban együttesen kell figyelembe venni.
- A vizsgadolgozat a helyesírás és az íráskép szempontjából nem értékelhető, azaz 0 pont, ha:

- az érvelés vagy gyakorlati szövegalkotási feladatot a vizsgázó nem oldotta meg, vagy a megoldása terjedelme kevesebb, mint 12 szó

ÉS

- a műértelmező szövegalkotási feladatot nem oldotta meg, vagy a megoldása terjedelme kevesebb, mint 40 szó

ÉS

- a javító tanár úgy ítéli meg, hogy a szövegértési feladatsorban a vizsgázói megoldások terjedelme összességében nem teszi lehetővé a helyesírás és az íráskép értékelését.

- Ha a vizsgázó a megírt szövegalkotási feladatban a kidolgozási idő alatt javítani akar, akkor a javítás szabályos módja: a dolgozatíró a javítani kívánt szót / szavakat áthúzza, a helyesnek vélt szót / szavakat pedig újra leírja.
- Az ékezethasználattal pongyolának minősül, ha az egyezményes ékezetek helyett a vizsgázó egyéni jeleket használ. Az egyéni írássajátosságok nem mentesítik a vizsgázót a hosszú és a rövid magánhangzók megkülönböztetésének kötelezettsége alól.

A helyesírási típushibák pontozása

Megjegyzés: Az alábbiakban a súlyos hibáknak két típusát különböztetjük meg: az egyik 3 hibapontot, a másik 2 hibapontot ér.

Súlyos hiba (3 hibapont)

- mássalhangzók időtartamának hibás jelölése közhasználatú szavakban, (pl. *hallás, kommunikáció, reggel*)
- mássalhangzók kapcsolódásának hibás jelölése (teljes és részleges hasonulás, összeolvadás, rövidülés, nyúlás, kiesés (pl. *Ivett-tel, százszor, színpad, mondja, hallgat, egyes, gondtalan*))
- kis- és nagy kezdőbetű tévesztése közhasználatú tulajdonnevek (pl. *Magyar Tudományos Akadémia, Természet Világa*), melléknevek és egyelemű tulajdonnévből képzett melléknevek (pl. *francia, balatoni, vendéglátóipari, adys*) esetében
- igekötős igék hibás egybe-, illetve különírása (pl. *lemegy, megy le, le fog menni, el tudja fogadni*)
- a *ly – j* tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban, az *ly – j* hiánya vagy kiejtés szerinti jelölése
- felszólító módú igealakok hibái

Súlyos hiba (2 hibapont)

- tagadószó egybeírása az igével, tagadott szóval, tagadott kifejezéssel
- magánhangzók időtartamának tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban (pl. *árbóc, búra, metafora, dicsér, kíváncsi, turista*); az *a-á* és *e-é* hangok felcserélése nem időtartamhiba, csak enyhe hiba)
- közhasználatú szavak elválasztása
- mondatkezdő nagybetű tévesztése

Enyhe (egyéb) hiba (1 hibapont)

- közhasználatú szavak/összetett szavak különírása, illetve szókapcsolatok egybeírása (pl. *csoda szép, nagy méretű, véghez visz; nyitvatartás (üzemidő), magyarszakkör, szabadvers, vendéglátóipari*)
- nem közhasználatú szavak súlyos hibái
- köznevek kezdőbetűjének tévesztése (pl. világháború)
- kezdőbetű tévesztése több elemből álló tulajdonnévből képzett melléknév esetében (pl. *New York-i, budapest – bécsi, Csokonai Vitéz Mihály-os*)
- betűtévesztés vagy felcserélés, betűkihagyás, szótagkihagyás
- a központozási hibák kivételével minden más, a súlyos hibák között nem felsorolt hiba

Központozási hiba (összesen maximum 4 hibapont)

A központosági hibák típusai:

- mondatzáró írásjelek
- tagmondatok közötti írásjelek (ide soroljuk a közbeékelés jelölését is)
- mondatrészek közötti írásjelek hiánya vagy téves jelölése
- egyéb írásjelek hiánya vagy téves jelölése (pl. a címek, a megszólítás, az idézés írásjelei, sorszámnevek, dátumok írása, szavak és szórészek közötti írásjelek elmaradása, írásjel indokolatlan átvitele új sorba, valamint minden olyan írásjel-használati hiba, ami az 1-3. típusbanem tartozik)

5, bármely típusú központosági hiba után 1 helyesírási hibapont jár. Központosági hibákra 4 hibapontnál több nem adható.

A helyesírási vizsgapont kiszámítása

A helyesírási hibapontok átszámítása vizsgaponttá úgy történik, hogy a javító tanár összegzi a súlyos, azenyhe és a központosági hibák hibapontjait, majd a következő táblázat szerint átváltja vizsgapontokra:

Hibaponthatár	Vizsgapont
0-2	8
3-4	7
5-6	6
7-8	5
9-10	4
11-12	3
13-14	2
15-16	1
17 –	0

Az íráskép értékelése

Adható összesen 2 pont a rendezettség, az olvashatóság és a kulturált forma (javítások, ékezethasználát kulturáltsága) alapján. A pongyola ékezethasználát hibái (az ékezetek egyéni vagy nehezen azonosítható módon jelölése) és a magánhangzók időtartamhibái nem moshatók egybe.

Teljesítményszintek:

- A dolgozat írásképe **0 pont**, ha az íráskép alig olvasható vagy a terjedelem nagy részében rendezetlen, vagy sok és kulturálatlan javítás van a szövegben, vagy a dolgozatíró az ékezetek szabályos jelölésére nem fordít figyelmet. A felsorolt hibatípusok közül egyetlen hibatípus megléte is 0 pontot eredményez, ha nagyszámú hiba fordul elő.
- **1 pont adható**, ha a dolgozat írásképe alapvetően rendezett, zömében jól olvasható, s a külső forma hibáinak száma (javítások, ékezethasználát rendezettsége) néhány hibánál nem több.
- **2 pont adható**, ha a dolgozat írásképe rendezett, végig jól olvasható, javításai szabályosak, és ékezethasználata követi a szabályos hangjelölést.

